Analiza, utjecaj i uloga banka na poslovnom tržištu u Republici Hrvatskoj

Marković, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:966068

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

Poslovna ekonomija i financije

PETRA MARKOVIĆ

ANALIZA, UTJECAJ I ULOGA BANAKA NA POSLOVNO TRŽIŠTE U REPUBLICI HRVATSKOJ

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2020. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija i financije

PETRA MARKOVIĆ

ANALIZA, UTJECAJ I ULOGA BANAKA NA POSLOVNO TRŽIŠTE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Mentor:
univ. spe. oec., Zlatko Rešetar, v. pred.

Studentica:
Petra Marković

Naziv kolegija:
FINANCIJSKE INSTITUCIJE I TRŽIŠTA

JMBAG studenta:
0016105645

SADRŽAJ

SAŽETAK 1

ABSTRACT 2

1. UVOD 3

2. BANKARSKO POSLOVANJE 5

2.1. KARAKTERISTIKE BANKARSKOG POSLOVANJA 5

2.2. VRSTE BANAKA 6

2.3. BANKARSKI POSLOVI I PROFITNA ORIJENTIRANOST BANAKA 8

2.4. RAZVOJ BANKARSTVA U RH 11

3. BANKARSKI SEKTOR U RH 14

3.1. STRUKTURA BANKARSKOG SEKTORA U RH 14

3.1.1. Vodeće poslovne banke u RH 17

3.2. USLUGE BANAKA U RH 22

4. FINANCIJSKA TRŽIŠTA U RH 24

4.1. TRŽIŠTE NOVCA 24

4.2. TRŽIŠTE KAPITALA 27

5. ULOGA BANAKA U FINANCIJSKOM SUSTAVU RH 29

6. ZAKLJUČAK 377

7. IZJAVA 39

8. POPIS LITERATURE 40

8.1. KNJIGE I ČLANCI 40

8.2. INTERNETSKI IZVORI 41

9. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA 43

9.1. POPIS SLIKA 43

9.2. POPIS TABLICA 43

SAŽETAK

U završnom radu je obrađena tema analiza, utjecaja i uloge banaka na poslovnom tržištu u Republici Hrvatskoj. Vodeći se činjenicom da bankarski sustav čini veći dio financijskog sustava te da su banke od posebnog značaja u pogledu kreditne i poslovne podrške koju pružaju gospodarstvu i kućanstvima, u radu se obrađuje uloga banaka na poslovno tržište u RH te se prikazuje utjecaj koji ostavlja na navedeno tržište. Promatrajući bankarstvo sa ekonomskog aspekta, stanje u gospodarstvu države utječe na poslovanje banaka koje su u današnje vrijeme sve efikasnije i dinamičnije te sklone promjenama uzrokovanim ubrzanim načinom života na što je utjecala i globalizacija te informatizacija društva. Bankari su u takvim uvjetima primorani kontinuirano poboljšavati i uvoditi novije tehnologije te ih koristiti u klasičnom bankarstvu, a da pri tome ne zanemaruju poslovnu politiku i procese koji se provode u bankama i njihovim okruženjima. Kako bi se lakše provela analiza te prikazao utjecaj i uloga banaka, pobliže je pojašnjeno funkcioniranje bankarskog poslovanja, odnosno karakteristike bankarskog poslovanja, bankarski poslovi kao i vrste banaka te razvoj bankarstva u RH. Također, prikazana je i struktura bankarskog sektora sa detaljnijim osvrtom na vodeće banke u RH. Dan je i kratak osvrt na sveobuhvatno tržište novca i tržište kapitala u RH.

Ključne riječi: bankarstvo, bankarski sektor, tržište, gospodarstvo

Title in English: ANALYSIS, INFLUENCE AND ROLE OF BANKS ON THE BUSINESS MARKET IN THE REPUBLIC OF CROATIA

ABSTRACT

The final paper deals with the topic of analysis, influence and role of banks in the business market in the Republic of Croatia. Guided by the fact that the banking system makes upt he majority of the entire financial system and that banks are of special importance in credit and business support to the growing part of the economy and households, the paper deals with the role of banks in the business market in the Republic of Croatia. Looking at banking exclusively from an economic perspective, the situation in the country's economy affects the operations of banks, which today are increasingly faster, more dynamicand more susceptible to change, which has been affected by globalization and the informatization of society. In such conditions, bankers are forced to continuously improve and implement new techniques and use them intraditional banking, without neglecting the entire business processes that take place in the bank and its environment. In order to facilitate the analysisand show theim pactand role of banks, the functioning of banking operations, ie the characteristics of banking operations, banking operations as well as the types of banks and the development of banking in the Republic of Croatia have been explained in more detail. Also, the structure of the banking sector is presented with a more detailed overview oft heleading banks in the Republic of Croatia. A brief overview of the comprehensive money market and capital market in the Republic of Croatia is also given.

Keywords: banking, bankingsector, market, economy

1.UVOD

Ovim radom želi se prvenstveno prikazati bankarski sektor Republike Hrvatske, prikazati uloga poslovnih banaka, specifičnosti njihovog poslovanja te utjecaj banaka na poslovno tržište u RH.

U uvodnom dijelu rada iznose se predmet i cilj rada, korištene metode istraživanja te struktura rada. Drugi dio rada opisuje bankarsko poslovanje. Pobliže su prikazane karakteristike bankarskog poslovanja, vrste banaka te bankarski poslovi i profitna orijentiranost banaka sa kratkim osvrtom na razvoj bankarstva u RH.

U trećem dijelu prikazan je bankarski sektor u RH te je prikazana struktura bankarskog sektora u RH, opisane vodeće poslovne banke u RH, njihove specifičnosti i uloga na hrvatskom bankarskom tržištu kao i usluge koje pružaju. Najvažniji dio financijskog sustava u Hrvatskoj čine banke, dok ostatak financijskog sustava zauzimaju mirovinska i osiguravajuća društva. Unatoč tome, zadnjih godina zabilježen je pad broja kreditnih institucija, a taj trend se nastavio i u 2019. godini. Na kraju 2019. u RH je poslovalo 20 banaka i tri stambene štedionice.

Četvrti dio rada opisuje financijska tržišta u RH, odnosno specifičnosti tržišta novca i tržišta kapitala u Hrvatskoj. Poslovne banke na tržištu novca imaju ulogu prikupljanja gotovine i posuđivanja fizičkim i pravnim osobama. Osim te uloge, neposredno surađuju i sa ostalim bankama pozajmljujući likvidnost jedna drugoj. Ta razmjena poznata je kao međubankarsko tržište. U nekim situacijama dolazi i do posuđivanja likvidnosti drugim nebankarskim pravnim osobama, pa i samom tržištu novca. Razmjena je moguća izravnim putem ili uz posredstvo tržišta novca i kratkoročnih vrijednosnih papira. U Hrvatskoj se ta razmjena vrši na Tržištu novca i kratkoročnih vrijednosnica d.d. koje je osnovano 1990. godine. Nadzor vrše dvije institucije: Središnja depozitarna agencija (SDA) čija je zadaća provjeravati da li se regularno podmiruju transakcije kupnje i prodaje vrijednosnica na tržištu kapitala. Druga institucija je Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) koja ima ulogu nadzornog tijela te nadzire financijska tržišta, kao i sudionike na tržištima te usluge koje pružaju na tim tržištima.

U petom dijelu rada iznosi se analiza bankarskog sektora te uloga i utjecaj banka na financijski sustav u RH. Prema podacima objavljenim na stranicama Hrvatske udruge banaka,

u Hrvatskoj posluje 20 banaka i 3 stambene štedionice. Hrvatski bankarski sustav je svrstan u deset najbolje kapitaliziranih bankarskih sustava na svijetu što pokazuje stopa adekvatnosti kapitala koja iznosi 22%. Banke su se posebno istaknule davajući podršku kućanstvima i gospodarstvima, što je dovelo do toga.

Prilikom pisanja rada, korišteni su podaci iz sekundarnih izvora pomoću metode analize sadržaja različitih stručnih članaka, zbornika radova te službenih web stranica i objavljenih publikacija nadležnih institucija u bankarskom sektoru.

2. BANKARSKO POSLOVANJE

2.1. KARAKTERISTIKE BANKARSKOG POSLOVANJA

Postoji nekoliko bankarskih teorija koje promatraju koja je uloga te koje su i aktivnosti banke iz različitih pogleda, međutim teorijom koja se smatra opće prihvaćenom je teorija financijskog posredovanja koja banke definira kao „institucije čiji je glavni cilj prikupljanje depozita od onih s viškom sredstava i plasmana istih, odnosno njihova alokacija na one subjekte s nedostatkom sredstava.“ (Werner, 2015:372). Pri tome se naglašava da prilikom obavljanja navedenih poslova, profit banke je razlika između aktivne i pasivne kamatne stope.

U jednakoj mjeri zastupljena je i „teorija obvezne pričuve koja navodi da je cjelokupni bankarski sustav kreator novca.“(Werner, 2015:372) Do navedene definicije dolazi se iz činjenice da istovremeno, plasirajući sredstva iz aktive na razinu bakarskog sustava, doznačuju se i sredstva na stranu pasive. Tako se mogu dodatno plasirati sredstva, ali u manjem iznosu, odnosno umanjenom za određenu svotu obvezne pričuve. Prema tome, ovu teoriju bankarki sektor smatra „sustavom koji generira sredstva uzimajući u obzir učinak kreditnih multiplikatora.“(Werner, 2015:372) Ova teorija također polazi od pretpostavke da u obvezama postoje izvori sredstava za realizaciju raspodjele sredstava.

Postoji još jedna teorija, koja je manje prepoznatljiva, a to je „teorija kreiranja duga prema kojoj svaka banka prilikom plasiranja sredstava stvara sredstva koja ne bi trebala biti izvor sredstava u pasivi.“ (Werner, 2015:372) Ova teorija se razvila početkom dvadesetog stoljeća u vrijeme kada je većina transakcija u Sjedinjenim Američkim Državama bila bezgotovinska.

Promatrajući bankarstvo isključivo iz ekonomske perspektive, ističe se važnost njegove uloge. Naime, situacija u gospodarstvu utječe na poslovanje banaka koje su u današnje vrijeme sve dinamičnije i brže te su lakše podložne promjenama na što je utjecala i globalizacija te informatizacija društva. Bankari su u takvim uvjetima primorani kontinuirano poboljšavati i implementirati nove tehnike te ih koristiti u klasičnom bankarstvu, a da pri tome ne zanemaruju cjelokupne poslovne procese koji se odvijaju u banci i njezinom okruženju.

Nekoliko je karakteristika bankarskog poslovanja. Transformacija sredstava iz kratkoročnih depozita u dugoročnu imovinu sagleda se kao važnija karakteristika bankarskog poslovanja. Između ostalog, važno je procijeniti stanje na tržištu kredita budući da je jedna od zadaća banke u takvim slučajevima i procijeniti kreditni rizik u ime onoga čija se sredstva plasiraju.

Nastavno na to, Gregurek i Vidaković (2011:190) ističu da se na "temelju depozita velikog broja deponenata, transformira se depozitni potencijal banke, dok se raspoloživi potencijal daje u obliku zajmova velikom broju korisnika."

Iz navedenog proizlazi i definicija banke: „Banka je profitabilna organizacija čija je primarna djelatnost pružanje financijskih usluga. Tradicionalne bankarske usluge svodi se na primanje depozita, koji su izvor sredstava, izdavanje kredita iz depozita i pružanje novčanih transakcija. Banke nude različite proizvode koji su usmjereni na poduzeća, stanovništvo ili državu." (Moj-bankar.hr, 2019)

Gregurek i Vidaković (2011:190) nadovezuju se sa činjenicom da je banka „skup aktive i pasive koje uključuju različite financijske instrumente koji uključuju kamatnu stopu, ročnost i pokrivenost." Pri tome naglašavaju da je iz bilance „jasno vidljivo koji posao obavlja pojedinačna banka u ovisnosti o izvedbi pri čemu se ti podaci mogu vidjeti i u računu dobiti i gubitka." Također, jedna od uloga financijskih izvještaja je prikazati razloge na temelju kojih se osniva banka kao i dobit. Do dobiti se dolazi plasiranjem novca čemu prethodi naplata depozita. Stoga je iz navedenog još jednom jasno vidljivo da je svrha osnivanja banke dobit. Nadalje, na temelju ponude na tržištu, odnosno stanja na tržištu formira se poslovna politika banke na što utječe i ponuda te veličina banke, a stvara ju Uprava banke.

2.2. VRSTE BANAKA

Oslanjajući se na činjenicu da su na početku svog poslovanja banke „prikupljale sredstva iz kojih su imali višak sredstava koji su isplaćivale onima koji nemaju sredstava te onima kojima je nedostajalo sredstava, izvršavale su funkciju alokacije te zahtjevi klijenata nisu bili sofisticirani, prve banke su bile univerzalne, odnosno mogle su zadovoljiti financijske potrebe svojih klijenata." (Jakirović, 2019) Povijesna kretanja koja su utjecala na razvoj financijskog tržišta doprinijela su i postupnom razvoju drugih oblika banaka.

„Banke koje posuđuju kredite gospodarstvu i stanovništva na temelju kratkoročnih depozita iz svih izvora nazivaju se komercijalnim bankama. Naime, one odobravanjem kredita povećavaju novčanu masu što je poznato i kao sekundarno novčano tržište, a ono ima značajan utjecaj na robne novčane odnose, stabilnost tečaja nacionalne valute te samim time i cjelokupni gospodarski sustav zemlje." (Gregurek, Vidaković, 2011:537) Okvir ovakvih banaka sastoji se od mjera koje provodi središnja banka, a to su mjere kreditne i monetarne

politike. Suradnja između banaka i središnje banke bazirana je na kompetencijama banaka na temelju kojih ih središnja banka usmjerava i na taj način nadzire rad banaka.

Nadalje, sudionike na tržištu kapitala sa samim tržištem kapitala povezuje investicijsko bankarstvo koje se promatra kao „podgrana" bankarstva. U tom procesu banka ima izdavačku i posredničku ulogu. Kako Gregurek i Vidaković navode: „banka na taj način sudjeluje u primarnom izdavanju financijskih instrumenata, omogućuje stvaranje i izdavanje financijskih instrumenata tržištima kapitala te pruža mogućnost svojim klijentima da pristupe sekundarnom tržištu kapitala putem brokerskih poslova." Tu je važno naglasiti da banka u takvim slučajevima prvenstveno ima ulogu posrednika što bi značilo da se može biti u ulozi agenta, ali može biti sudjelovati i u investicijskom bankarstvu. U tom slučaju njegova uloga je posredovanje za nekoga trećeg.

„Postoje dvije posredničke funkcije investicijskog bankarstva:

- raspodjela imovine imateljima financijskih instrumenata usklađivanjem vrijednosti / rizika / prinosa / likvidnosti koje se dodaju financijskoj imovini na temelju usklađivanja s realnom imovinom,
- izravno povezivanje putem financijskog tržišta štednje i banaka onima koji žele uložiti dodatna sredstva." (Gregurek, Vidaković, 2011:537)

Bitno je napomenuti da nije isključiva uloga banke da sudjeluje kao posrednik u ovoj funkciji, ona može sudjelovati i svojim vlastitim sredstvima.

Što se tiče financijskih instrumenata, postoje brojne varijacije, ali najčešće su dionice i obveznice koje se smatraju osnovnim instrumentima. „Dionice predstavljaju obvezu poduzeća prema kapitalu te obvezu poduzeća prema vlasniku dok se obveznice gledaju kao dužnički instrumenti.„ Svojim klijentima banka omogućava trgovanje raznim instrumentima poput dionicama i obveznicama, odnosno banka klijentu omogućava kupnju ili prodaju financijskih instrumenata putem banke. Razmjena se odvija na sekundarnom tržištu koje je poznato kao mjesto promjene vlasništva nad financijskim instrumentima. Značajno je spomenuti da cijene dionica i obveznica pri tome predstavljaju kakvo je stanje u gospodarstvu, a ono može biti ili postojeće ili očekivano.

Nadalje, bitno je spomenuti i bankarsku specijalizaciju koja ističe prednost s obzirom na konkurenciju. „Organiziranjem bankarskog poslovanja na principima specijalizacije omogućuje bankama:

- kompletnije i detaljnije sagledavanje potreba svojih klijenata
- minimiziranje rizika u poslovnim odnosima
- kvalitetnije osiguranje izvora sredstava preko suradnje sa sličnim bankama iz inozemstva neovisno o obliku te suradnje,
- adekvatnu kadrovsku ekipiranost.“ (Moj-bankar.hr, 2019)

Srb i Matić (2000:34) navode da „specijalizacijom u poslovanju banke nema sporednih poslova koji u nekim razdobljima mogu dodatno opterećivati poslovanje, te na taj način smanjivati efikasnost njenog poslovanja. Specijalizirane banke mogu biti različitog profila. Najčešće su razvojne banke (banke dugoročnog kreditiranja u HR HBOR), investicijske banke i slično.“

2.3. BANKARSKI POSLOVI I PROFITNA ORIJENTIRANOST BANAKA

S obzirom na složenost "poslovi u bankarstvu mogu se promatrati s više perspektiva, međutim, opće je prihvaćena podjela bankarskih poslova temeljena na bilančno-analitičkoj značajki:

- neutralni, indiferentni ili komisijski bankarski poslovi,
- aktivni ili kreditni bankarski poslovi,
- pasivni ili mobilizacijski bankarski poslovi te
- vlastiti bankarski poslovi."

Razmjena valuta i pružanje platnih usluga su najjednostavniji primjer neutralnog bankarskog posla. Oslanjajući se na ulogu koja dominira, banke ostvaruju značajniji poslovni prihod koji se temelji na naknadama za vođenje računa i naknadama za transakcije koje su izvršene. „Ipak, osnovni posao svake banke jeprikupljanje depozita i plasiranje kredita, a naplata depozita predstavlja pasivni posao bankedok je kreditiranje aktivno poslovanje. Zbog deregulacije zakonske regulative, banke sve više prikupljaju sredstva za trgovanje vrijednosnim papirima na tržištu kapitala, što je primjer vlastitog bankarskog poslovanja.“ (Miladin, 1999:17) Nadalje, promatrajući profitabilnost kao temeljni i primarni cilj koje si postavlja gotovo svako poduzeće usmjereno ekonomskom planiranju, može se reći da ni jedna banka nije iznimka te se bankarsko poslovanje često promatra s aspekta profitabilnosti.

Jedan od učestalih primjera mješovitog poslovanja je izdavanje bankovnih kartica za koje se plaća naknada te kamata za obročnu otplatu. Neovisno o tome, poznat je stav da banka ne bi trebala biti poduzeće sa primarnim ciljem ostvarivanja profita i vlastitog interesa. Unatoč tome,ako se uzme u obzir činjenica kako je djelatnost banke dioničarstvo, a kao svako investitorsko društvo, ima cilj biti što profitabilnije te na taj način ostvariti što veći povrat. To je razlog zašto banka nastoji smanjiti stopu rizika te povećati svoj profit. „Gledajući optimalno poslovanje koje bi zadovoljilo klijenta i dioničara, osnovni ciljevi koje si je banka postavila su optimalno ulaganje sredstava, uzimajući u obzir povrat i rizik, te maksimalno smanjenje troškova regulacije, što znači minimiziranje štete i maksimiziranje koristi od istih.“ (Miladin, 1999:17).

Nadalje, Matić i Srb (2000), smatraju da se poslovi banke najbolje mogu odrediti pomoću balansno – analitičkog obilježja, stoga i podjelu poslova pripisuju toj značajci. Uz to, podjela je odgovarajuća zato što se odnosi na neke od početnih etapa u razvoju bankarstva, ali i obilježje suvremenog bankarskog poslovanja."Osnovni kriterij za razlikovanje bankovnih transakcija je uloga banke u određenom poslu, tako da se banka može pojaviti kao zajmoprimac, zajmodavac, agent, obavljati vlastiti posao ili obavljati administrativne kontrolne zadatke. Iz navedenog slijedi da je bankarsko poslovanje premabilančno-analitičkom kriteriju podijeljenona:

- pasivne,
- aktivne,
- posredničke,
- vlastite,
- upravno-kontrolne."(Matić, Srb, 2000:34)

U nastavku je prikazan opis bankarskih poslova prema bilančno-analitičkom kriteriju.

Pasivne bankarske aktivnosti u literaturi se nazivaju i izvorima sredstava i kao takve predstavljaju najvažniju bankarsku aktivnost. Naime, "podjela bankarskih poslova na bilančno-analitičku značajku najstariji je i najreprezentativniji način poslovanja, a transakcije su karakterizirane i označene kao:

1. Neutralni,indiferentni ili komisijski bankarski poslovi,
2. Aktivni ili kreditni bankarski poslovi,
3. Pasivni ili mobilizacijski bankarski poslovi,

4. Vlastiti bankarski poslovi.

Neutralni poslovi ujedno su i najbrojniji bankovni poslovi, a među njima najčešće se javljaju poslovi platnog prometa, mjenjački poslovi te različiti komisijski i mandatni poslovi."(Gregurek, Vidaković, 2011:20)

Kako Matić i Srb (2000:37) navode, pasivnim bankovnim transakcijama smatraju se „naplate gotovine, depozita u najširem smislu bez obzira na vlasničku strukturu istih, potraživanja prema središnjoj banci, kreditna aktivnost poslovnih banaka budući da depoziti čine osnovu za odobravanje kredita te likvidnost novčanih sredstava zbog izvanrednog značaja njihove ročne strukture.“

Nadalje, aktivni bankarski poslovi podrazumijevaju „sve one poslove u kojima se banka pojavljuje u ulozi vjerovnika, a također su i povijesno najstarija vrsta bankarskih poslova u koje se ubraja:

- davanje kredita,
- diskontni posao ili davanje kredita na temelju mjenica, odnosno eskontno kreditiranje,
- lombard vrijednosnih papira i druge vrste lombarda,
- akreditivi raznih vrsta,
- rambursno, negacijsko i vinkulacijsko kreditiranje,
- dugoročni krediti na temelju hipoteka,
- konorcijski i osnivački poslovi,
- akceptacijsko i avalno kreditiranje,
- drugi bankarski poslovi koji po svom karakteru spadaju u srodne aktivne bankarske poslove.“ (Matić i Srb, 2000:55)

Iz prikaza navedenih bankarskih poslova, posebno se ističu platne transakcije čije posredovanje predstavlja važnu posredničku aktivnost. Prenošenje prometa od transakcija putem banaka smatra se neutralnim poslom. Platna transakcija koja se odvija bezgotovinski opće prihvaćeno je izostavljanje gotovinskog plaćanja, a također predstavlja lak otpis dugovanja i korištenja različitih instrumenata platnog prometa.

2.4. RAZVOJ BANKARSTVA U RH

Tri su značajnije faze kroz koje se može pratiti razvijanje bankovnog sustava u Hrvatskoj. Prva faza pokriva razdoblje do 1989. godine, poznato kao razdoblje socijalizma. U to vrijeme dodatno se pogoršalo stanje u hrvatskom bankarstvu zbog ratnih zbivanja.

Druga faza obuhvaća razdoblje od druge polovice 1990-ih koje je obilježila sanacija sustava bankarstva te se smanjio udio državnih banaka. „Premda je privatizacija bankovnoga sustava počela još 1989. godine, 78% ukupneaktive je 1996. godine još bilo u državnome vlasništvu.“ (Stipković, Bogdan, 2017:181) Tijekom 1997. i 1998. godine nastavio se udio smanjenja državnih banka što je dovelo do toga da je više od polovice aktive pripalo domaćem privatnom vlasništvu.

Treću fazu razvoja hrvatskog bankarskog sustava obilježila je dominacija inozemnih banaka između 1999. i 2001. kada je zabilježen značajni rast aktive banaka u posjedu inozemnih vlasnika koji je nakon 2001. godine iznosio oko 90%. „Povezivanje s inozemnim bankama je bilo pogodno zbog dokapitalizacije te mogućeg poboljšanja korporativnog upravljanja u bankama, ali i bolje efikasnosti i konkurentnosti“ (Gardó i Martin, 2010.)

Može se reći da su brojne specifičnosti obilježile hrvatski bankarski sustav. Na to je prvenstveno utjecao i specifični državni status zemlje. Naime, do 1990. godine državnost je bila dio sastava ostalih država koje su imale manju ili veću zastupljenost s obzirom na autonomiju što je ostavilo veliki trag na domaće bankarstvo. To je primoralo hrvatske bankare na brze promjene kako bi promijenili svoje poslovanje te se prilagodili interesima domaćeg tržišta i njegovim specifičnostima.

Razvoj bankarskog sustava na području Hrvatske kakva je danas, započeo se razvijati u prvoj polovici 19. stoljeća, u periodu kada se odvijao razvoj kapitalizma te su se osnivale prve financijske institucije u Hrvatskoj.

Kako se navodi na blogu specijaliziranom za ekonomiju i bankarstvo koji opisuje razvoj bankarstva u Hrvatskoj, „sa kreditnim poslovima započeli su vlastela, crkva i pojedinci i to još prije samog institucionalnog uređenja bankarstva u Hrvatskoj. Naime, u Dubrovačkoj Republici osnovan je 1671. godine založni Zavod koji je bio preteča banke. Nadalje, bitno je spomenuti da Prva hrvatska štedionica koja je osnovana u Zagrebu 1846. godine, a s vremenom je od skromne štedionice osnovane hrvatskim kapitalom postala jedna od

najznačajnijih i najvećih banaka svoga vremena, kako na području Hrvatske tako i izvan granica predstavlja primat hrvatskog bankarstva.„ (Ekonomija-banke, 2019)

Neke od prvih i značajnijih banaka su: „Realnavjeresion banka zemaljske vlade (1859.g., Zagreb), Hrvatskaeskomptna banka (1868.), Hrvatska poljodjelska hipotekarna banka d.d. (1892.), Hrvatska poljodjelska banka d.d. (1902.), Prva hrvatska obrtna banka d.d. (1906.), Hrvatska sveopća kreditna banka d.d. (1913.), Osječka štedionica d.d. (1867.), Varaždinska štedionica d.d. (1868.), Čakovečka štedionica d.d. (1871.), Bjelovarska štedionica d.d. (1872.), Virovitička štedionica d.d. (1872.), Dionička štedionica u Križevcima (1872.) te Zemljišno vjeresijski zavod Kraljevine Dalmacije (1892.).“ (Ekonomija-banke, 2019)

Gospodarska kretanja tadašnjeg vremena utjecala su na to kako će se razvijati bankarski sektor, a na razvoj su utjecali sljedeći čimbenici:

- rascjepkanost koja je bila poprilično velika,
- zbog velikog broja manjih privatnih banaka koncentracija kapitala bila je niska,
- u bankarskim poslovima nije bila prisutna specijalizacija.

Svjetska ekonomska kriza 1929. – 1932. godine utjecala je na poslovanje banaka, posebno onih koje se nisu u svome poslovanju pridržavale osnovnih bankarskih načela, stoga je veliki broj banaka doživio stečaj, likvidaciju ili fuziju s drugim bankama. To je dovelo do izmjena u vlasničkoj strukturi što je rezultiralo sve većim brojem banaka koje su prešle u vlasništvo države ili su postale poludržavnim vlasništvom. To je pak obilježje tadašnjeg razdoblja poznato kao državni kapitalizam.

Bitno je spomenuti da je veliku ulogu ostavio i veliki broj banaka u stranom vlasništvu te rasprostranjenost njihovih podružnica, štedionice te kreditne zadruge koje na području Hrvatske djeluju još od osnutka prve banke. Između ostalih, posebno važnu mjesto pripada Poštanskoj banci poznatoj kao Poštansko-čekovni zavod osnovan u Zagrebu 1920. godine kao „značajno mjesto za obavljanje gotovinskog i bezgotovinskog platnog prometa.“ (Ekonomija-banke, 2019) Veliki broj podružnica i službi, kao i usluge koje su bile dostupne korisnicima u velikom broju, obilježio je poštansku štedionicu.

Ono što je također bitno za istaknuti je i činjenica da je „nakon Drugog svjetskog rada došlo do likvidacije svih privatnih banaka prilikom čega se napuštaju tržišni principi u bankovnom poslovanju i prelazi se na administrativno-centralističko planiranje, kako u bankarstvu, tako i

u cijelom gospodarstvu. U odnosu na prethodno razdoblje, uloga banaka tada je izmijenjena i bankarstvo je u potpunosti u funkciji novog društvenog poretka. Naime, bankarstvo je postalo isključivo državno sa svim posljedicama i specifičnostima."(Ekonomija-banke, 2019)

Gledajući na bankarstvo kao cjelinu u socijalizmu, vidljivo je da je ono postalo temelj koji je korišten kako bi se ostvarili planski ciljevi socijalističke države. Iako je temelje vukao iz osnova bankarstva prethodnog razdoblja, usklađen je sa potrebama socijalizma. „Hrvatski bankarski sustav kao dio jedinstvenog bankarskog sustava državne zajednice u kojoj se Hrvatska nalazila polazio je u svome razvoju niz faza i to od faze organizacije po teritorijalnom principu savezne, republičke i lokalne banke (tzv. komunalne banke i štedionice) preko apsolutne koncentracije bankarskog sustava u okviru središnje banke pa do decentralizacije i osnivanja višebankarskog sustava (osnivanje poslovnih banaka koje su bile specijalizirane na saveznoj razini i teritorijalne poslovne banke koje su bile republičkog ili komunalnog karaktera i značaja)." (Ekonomija-banke, 2019)

Spominje se i Služba društvenog knjigovodstva (SDK) osnovana 1959. godine koja je imala istaknutu ulogu u bankarskom sustavu tijekom socijalizma. Vodila je društveno knjigovodstvo te kontrolirala i statistički obrađivala podatke te vodila zabilješke o novčanim tijekovima.

Općenito, kao „osnovne značajke bankarskog sustava u socijalizmu ističe se sljedeće:

- česte promjene bankarskog sustava koji nikada u konačnici, a neke već i pri svome uvođenju, nisu dale gospodarske učinke,
- netržišnost bankarskog sustava,
- neučinkovitost, koja pretežno proistječe iz netržišnog koncepta,
- neučinkovitost gospodarskog sustava, neposredno se odražavalo na bankarski,
- gotovo nikakva samostalnost poslovnih banaka u odnosu na središnju banku (pa prema tome u odnosu na političku vlast),
- samostalnost poslovnih banaka je bila ograničavana i političkim mjerama i ciljevima tako da je često bila na štetu hrvatskih banaka,
- poslovne banke su pod jakim utjecajem lokalnih političkih vlasti." (Ekonomija-banke, 2019)

3. BANKARSKI SEKTOR U RH

3.1. STRUKTURA BANKARSKOG SEKTORA U RH

Najvažniji dio financijskog sustava u Hrvatskoj čine banke, dok ostatak financijskog sustava zauzimaju mirovinska i osiguravajuća društva. Unatoč tome, zadnjih godina zabilježen je dugogodišnji trend smanjivanja broja kreditnih institucija koji se nastavio i u 2019. godini. Na kraju 2019. u RH je poslovalo 20 banaka i tri stambene štedionice. „Poslovala je također jedna podružnica kreditne institucije iz EU-a, dok je oko200 institucija iz EU-a i Europskoga gospodarskog prostora (EGP) prijavilo HNB-u namjeru neposrednog pružanja uzajamno priznatih usluga na području RH. Sustav kreditnih institucija i nadalje obilježava dominacija institucija ustranom vlasništvu i sistemski važnih institucija.“ (HNB, 2019.) U tablici 1. prikazane su banke koje posjeduju odobrenja za rad u Hrvatskoj, dok su u tablici 2. prikazane stambene štedionice koje posjeduju odobrenja za rad u Hrvatskoj sa stanjem na dan 10. veljače 2020. godine prema podacima HNB-a.

Tablica 1 Banke u Hrvatskoj koje imaju odobrenje za rad

NAZIV BANKE	SJEDIŠTE
Addiko Bank d.d.	Zagreb
Agram banka d.d.	Zagreb
Banka Kovanica d.d.	Varaždin
Croatia banka d.d.	Zagreb
Erste&Steiermärkische Bank d.d.	Rijeka
Hrvatska poštanska banka d. d.	Zagreb
Imex banka d.d.	Split
Istarska kreditna banka Umag d.d.	Umag
J&T banka d.d.	Varaždin
Karlovačka banka d.d.	Karlovac

KentBank d.d.	Zagreb
OTP banka d.d.	Split
Partner banka d.d.	Zagreb
Podravska banka d.d.	Koprivnica
Privredna banka Zagreb d.d.	Zagreb
RaiffeisenbankAustria d.d.	Zagreb
Samoborska banka d.d.	Samobor
Sberbank d.d.	Zagreb
Slatinska banka d.d.	Slatina
Zagrebačka banka d.d.	Zagreb

Izvor: HNB.hr (2020). Popis kreditnih institucija. Dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija(25.9.2020.)

Tablica 2Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad

NAZIV STAMBENE ŠTEDIONICE	SJEDIŠTE
PBZ stambena štedionica d.d.	Zagreb
Raiffeisen stambena štedionica d.d.	Zagreb
Wüstenrot stambena štedionica d.d.	Zagreb

Izvor: HNB.hr (2020). Popis kreditnih institucija. Dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija(25.9.2020.)

„Hrvatska narodna banka (HNB) između ostalog ima cilj očuvanja sigurnosti i stabilnosti hrvatskoga bankovnog sustava.“ (HNB, 2020) Promatrajući godišnje izvješće HNB-a za 2019. godinu, vidljivo je da je bankovni sustav bio profitabilan, visoko likvidan i dobro kapitaliziran. HNB kontinuirano prati poslovanje kreditnih institucija analizom redovitih izvješća i neposrednim nadzorom, usklađuje domaće zakonodavstvo s relevantnom europskom regulativom te sudjeluje u nacionalnim i međunarodnim naporima oko sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.

“Sustav kreditnih institucija odlikuju visoka likvidnost i kapitaliziranost, koje nadalje osiguravaju sigurno i stabilno poslovanje.“ (HNB, 2020) Ono što je vidljivo iz godišnjeg izvješća HNB-a za 2019. godinu, ukupna imovina kreditnih institucija i ostvarena nominalna dobit u 2019. dosegnule su dosad najviše razine, a kvaliteta izloženosti kreditnom riziku nastavila se poboljšavati. Kreditna je aktivnost ponajviše bila usmjerena prema kućanstvima,

osobito u obliku odobravanja gotovinskih nenamjenskih kredita, a zamjetno su porasli i stambeni krediti.

„Poslovanje banaka u 2019. rezultiralo je najvećom zabilježenom nominalnom dobiti dosad, u iznosu od 5,8 mlrd. kuna. S povećanjem dobiti porasli supokazatelji profitabilnosti ROAA[1] i ROAE[2] te su iznosili 1,6% i 9,9%. Rastu dobiti najviše je pogodovalo povećanje nekamatnih prihoda, osobito prihoda od dividendi, a pozitivan jebio i utjecaj niže razine troškova umanjenja vrijednosti zbog kreditnoga rizika.“ (HNB, 2020).

Nadalje, kako se navodi u publikaciji HNB-a o polugodišnjim informacijama o financijskom stanju, stupnju ostvarenja stabilnosti cijena i provedbi monetarne politike u drugom polugodištu 2019. , zabilježen je „negativan je utjecaj zamjetnog porasta rezervacija za troškove sudskih sporova koji se vode protiv banaka, ponajviše zbog višestrukog povećanja novih tužbi potrošača – korisnika kredita s valutnom klauzulom u švicarskim francima.“ (HNB, 2020.) Konačno je došlo do rasta kamatnih prihoda i to nakon dugogodišnjeg opadanja. Rastu su pridonijeli krediti građana. Smanjivanje kamatnih troškova se nastavilo. Zabilježena je i efikasnost poslovanja banaka koje se oporavila. Opterećenost neto prihoda općim troškovima se smanjila. „Pritom su ključan utjecaj na visinu tog pokazatelja, jednako kao i na visinu pokazatelja profitabilnosti, imale vodeće banke, dok je kod pojedinih manjih institucija taj pokazatelj i nadalje nepovoljan, što upućuje na neefikasnost njihova poslovanja.“ (HNB, 2019)

Poznato je da bankovni sustav obilježava i visoka kapitaliziranost koja je obilježila i kraj 2019. godine i to znatno više u odnosu na ostale države Europske unije. Naime, stopa ukupnog kapitala iznosila je 23,2%. Na to povećanje utjecao je rast regulatornog kapitala na „osnovi poboljšanja kreditnog rejtinga RH u prvoj polovini 2019. i s time povezanog porasta cijena obveznica RH, koje čine znatan udio u portfeljima banaka.“ (HNB, 2020)

Promatrajući stopu ukupnoga kapitala kod svih banaka, uočen je viši rast od minimuma koji iznosi 8%. Posebno se istaknuo rast od 20% kod devet banaka čiji je udjel u ukupnoj imovini svih banaka 91,7%. Kako se navodi u publikaciji HNB-a o polugodišnjim informacijama o financijskom stanju, stupnju ostvarenja stabilnosti cijena i provedbi monetarne politike u drugom polugodištu 2019. „uvjerljivo više stope ukupnoga kapitala upućuju na zaključak

[1]engl. *Return on AverageAssets*, prinos na prosječnu imovinu
[2]engl. *Return on AverageEquity*, prinos na prosječni kapital

kako banke dobrovoljno odlučuju održavati određeni sloj kapitala radi dodatne sigurnosti i stabilnosti svog poslovanja.“ (HNB, 2020)

3.1.1. Vodeće poslovne banke u RH

Između 20 banaka koje posjeduju odobrenje za rad u Hrvatskoj, prema veličini, prve tri su Zagrebačka banka d.d., Privredna banka Zagreb d.d. te Erste&Steiermärkische Bank d.d.

„U 2019. godini Zagrebačka banka, najveća u Hrvatskoj, ostvarila je dobit nakon oporezivanja od 1,56 milijardi kuna, kako se navodi u nekonsolidiranom nerevidiranom financijskom izvješću o poslovanju za prošlu godinu. Neto dobit je za 15,9 posto manja nego 2018. godine. Operativni rezultat je dobar, glavne kategorije prihoda i rashoda su stabilne, a neto dobit je pod utjecajem jednokratnih ostalih rashoda i povećanih troškova rezervacija za sudske troškove. S obzirom da ima dobru kapitalnu poziciju, solidan je i potencijal da se podupru kreditne aktivnosti i razvojni potencijale klijenata. U uvjetima brzih tehnoloških promjena Zagrebačka banka usmjerena je na transformaciju poslovanja i stvaranje novih vrijednosti za svoje klijente.“ (tockanai.hr, 2020)

Privredna banka Zagreb, druga po veličini, zaradila je 1,88 milijardi kuna neto dobiti, 36,2 posto više nego u godini prije. „Banka je tijekom 2019. ostvarila neto dobit od financijske imovine i financijskih obveza koje se drže radi trgovanja u iznosu od 309,1 milijun kuna, što je 21,9 posto više na godišnjoj razini.“ (Novac.hr, 2020) Na kamatne rezultate utjecalo je smanjenje prosječnih aktivnih i kamatnih stopa koji se nastavio i dalje.

Po veličini, treća banka, Erste&Steiermärkische Bank d.d., ostvarila je u 2019. godini neto dobit u vrijednosti 752,5 milijuna kuna, što je za 9,30% manje u odnosu na 829,7 milijuna kuna u prethodnoj godini, kako se navodi u nekonsolidiranom financijskom izvješću. Međutim, ističe se kako su „najznačajniji utjecaj na smanjenje neto dobiti imali jednokratni troškovi rezervacija, koji su proizašli iz sudskog spora u postupku koji je još uvijek u tijeku, a kojeg je protiv banke pokrenuo vjerovnik jedne od ugovornih strana ugovora o depozitu.“ (Erstebank.hr, 2020).

U nastavku su detaljnije prikazane posebnosti ove tri najveće banke u RH.

Zagrebačka banka

Već je istaknuto da je „Zagrebačka banka vodeća banka u Hrvatskoj i članica jedinstvene i uspješne paneuropske komercijalne banke UniCredito. Na temelju svoje vodeće pozicije u

Hrvatskoj zadovoljava stvarne potrebe klijenata pružajući stvarna rješenja koja pokreće sinergija poslovanja banke koja se sastoji od korporativnog i investicijskog bankarstva, komercijalnog bankarstva i upravljanja imovinom. Pruža cjelokupnu paletu bankovnih usluga koje uključuju poslovanje s pravnim osobama, stanovništvom i bankama, poslovanje s inozemstvom te usluge investicijskog bankarstva“ (ZABA, 2020.).

„Posebnost ove banke pridaje činjenica da je privatizirana 2000. godine od strane inozemnih ulagača prodajom na Londonskoj burzi kao vodeća banka u Republici Hrvatskoj i najveća po ukupnoj aktivi što jebio prvi takav slučaj privatizacije financijske ustanove u RH do tada. Započela s poslovanjem još davne 1914. pod imenom Gradska štedionica, a od 1977. godine posluje kao Zagrebačka banka. Danas je Zagrebačka banka vodeća banka u Hrvatskoj pokvaliteti svojih proizvoda i usluga, tehnološkoj inovativnosti i broju klijenata s kojimaposluje.“ (Obućina, 2017).

Oko 28 tržišnog udjela Zagrebačke banke pripada društvu za upravljanje investicijskim fondovima – ZB Invest-u. Također bitnu ulogu ima i AZ fond, obvezni mirovinski fond Zagrebačke banke i Allianza koji ima oko 39% tržišnog udjela. U vlasništvu Zagrebačke banke je i UniCredit banka d.d. Mostar.

Iduća tablica prikazuje podatke o ukupnoj aktivi, ukupnim depozitima klijenata banke te ukupnim prihodima i adekvatnosti kapitala Zagrebačke banke sa stanjem na dan 31. prosinca 2019. godine.

Tablica 3 Podaci o Zagrebačkoj banci

HRK m i %	Ukupna aktiva	Ukupno depoziti klijenata	Ukupni prihodi	Adekvatnost kapitala
Zagrebačka banka	117.634	87.914	4.208	26,29%
Bankarski sektor	433.807	313.312	16.317	23,23%
Tržišni udio	27,1%	28,1%	25,8%	

Izvor: ZABA (2020). O nama. Dostupno na: https://www.zaba.hr/home/o-nama/o-nama/pregled#pan2 (25.9.2020.)

Kako se navodi na službenim stranicama Zagrebačke banke, zaba.hr, „u Hrvatskoj banka trenutno ima:

- 117 poslovnica,
- 868 bankomata,
- 620 tisuća korisnika internetskog bankarstva e-zabe,

- 495 tisuća korisnika mobilnog bankarstva m-zabe,
- 3.838 zaposlenika.“ (ZABA, 2020)

Nadalje, na spomenutim službenim web stranicama banke ističe se kako su „sigurnost, veličina, napredak, ali i tradicija atributi koje građani povezuju sa Zagrebačkom bankom. Ono zbog čega je konkurentna na tržištu je činjenica da je banka savjetnik i partner u svim specifičnim potrebama i situacijama svojih klijenata. Banka nudi pouzdana, otvorena i odgovorna rješenja te se prema klijentima odnosi s povjerenjem.“ (ZABA, 2020)

Privredna banka Zagreb d.d.

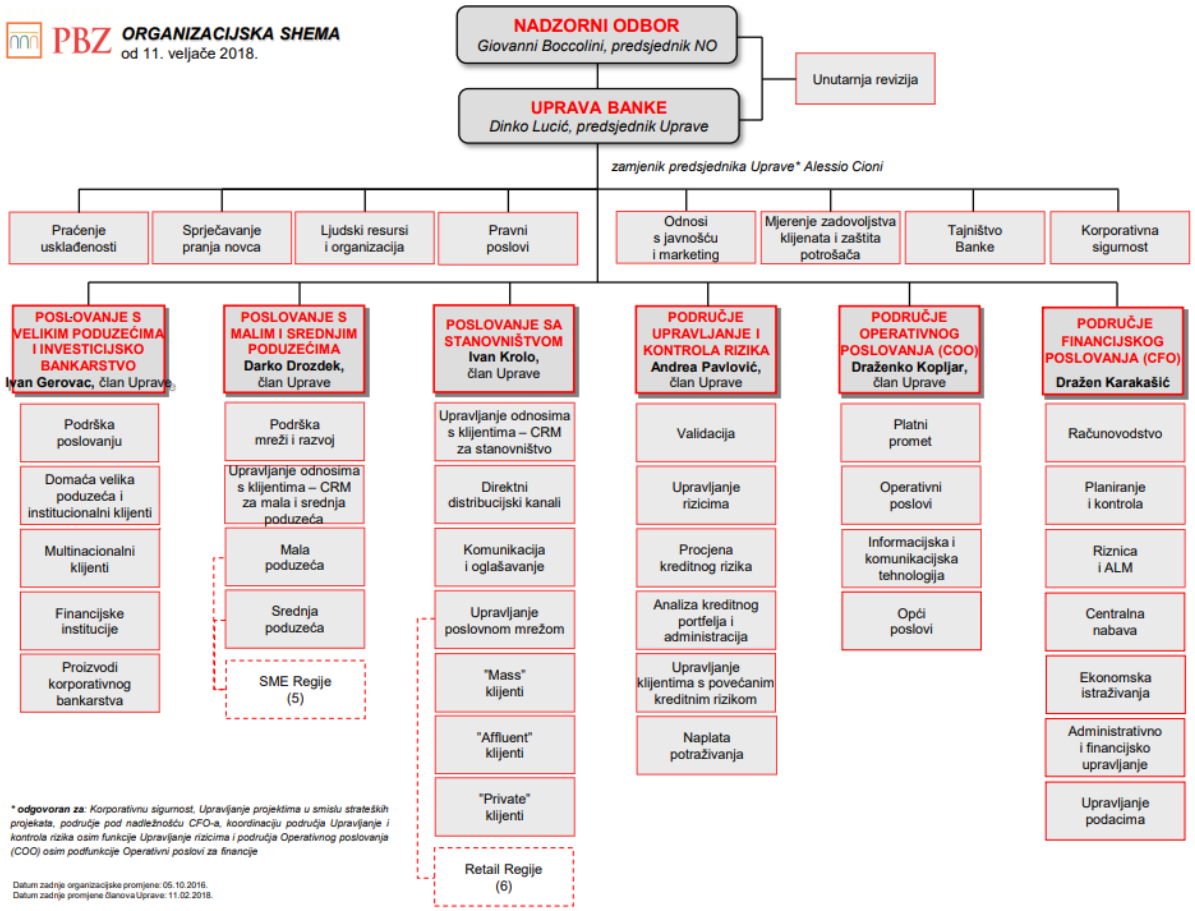
Druga po veličini banka u Hrvatskoj je Privredna banka Zagreb d. d. (PBZ) koja je „u samom vrhu hrvatskog bankarstva s dugim kontinuitetom bankarskog poslovanja.Osnovana je 1966. godine te je pravna slijednica Banke NRH osnovane 1962.“ (PBZ, 2020)

Tijekom svog razvoja, PBZ je bila vodeća u podupiranju najvećih investicijskih programa usmjerenih na razvoj svih sektora u Hrvatskoj od kojih se posebno ističu industrijalizacija, cestogradnja, brodogradnja, razni projekti u turizmu i poljoprivredi i slično, a postala je i „sinonimom za gospodarsku vitalnost, kontinuitet i identitet Hrvatske.“ (PBZ, 2020)

Jedan od bitnijih trenutaka za PBZ, odvio se u prosincu 1999. godine kada je provedena privatizacija PBZ-a. Naime, „bivša Banca CommercialeItaliana (BCI) je kupnjom 66,3 posto dionica PBZ-a postala novi većinski dioničar, a Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka zadržala je udjel od 25 posto uz dvije dionice. BCI je postala dijelom grupacije Gruppo Intesa, vodeće talijanske financijske grupacije, koja se ubraja među deset najvećih europskih bankarskih grupa. PBZ je tako postala sastavnicom grupacije Gruppo Intesa.“ (PBZ, 2020)

Nadalje, tijekom 2002. godine, Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) stekla je manjinski udio u vlasništvu PBZ-a, a u siječnju 2007. godine PBZ postaje članica grupe Intesa Sanpaolo nakon spajanja Bance Intesa i Sanpaolo IMI. „U lipnju 2015. stjecanjem udjela od EBRD-a, Intesa Sanpaolo povećava svoj većinski udjel u temeljnom kapitalu PBZ-a na 97,47 posto.“ (PBZ, 2020.)

Na sljedećoj slici prikazana je organizacijska shema PBZ-a.

Slika 1 Organizacijska shema PBZ-a

PBZ(2020). Organizacijska shema. Dostupno na: https://corp.pbz.hr/hr/organizacijska-shema (25.9.2020.)

„PBZ je i dalje svojom poslovnom strategijom usmjerena na suvremene oblike bankarskog poslovanja i nove proizvode, potvrđujući time imidž dinamične i moderne europske banke koja slijedi zahtjeve tržišta i svojih klijenata. Od svog osnutka, pozicionirana je u samom vrhu hrvatskog bankarstva te je nagrađivana nizom prestižnih međunarodnih, ali i domaćih nagrada za kvalitetu poslovanja. Sa svojih 18 podružnica i preko 200 poslovnica i ispostava te razvijenom mrežom banaka kćeri PBZ pokriva cjelokupni teritorij Hrvatske.“ (PBZ, 2020).

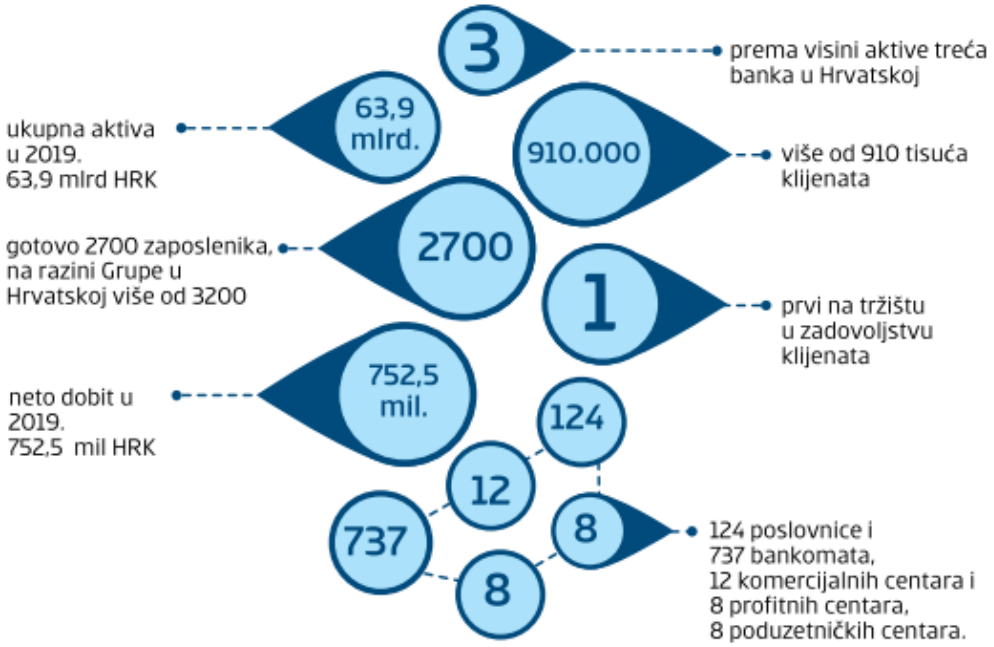
Erste&Steiermärkische Bank d.d.

Na trećem mjestu, promatrajući veličinu aktive, nalazi se Erste&Steiermärkische Bank d.d. koja pod tim imenom posluje od 1. kolovoza 2003., nakon spajanja Riječke banke d.d., Rijeka i tadašnje Erste&Steiermärkische Bank d.d., Zagreb. Obilježje obje banke je dotadašnja važna pozicija i uloga koju su zauzimale na financijskom tržištu Hrvatske.

„Riječka banka, osnovana 1954. godine, s 50-godišnjom tradicijom u bankarstvu predstavljala je vodeću banku grada Rijeke, Primorja i Istre, a Erste&Steiermärkische Bank d.d. Zagreb nastala je 2000. godine spajanjem triju uspješnih regionalnih hrvatskih banaka: Bjelovarske, Trgovačke i Čakovečke banke.“ (Erste bank, 2020.)

Potrebno je spomenuti da Erste&Steiermärkische Bank d.d. „posluje na nacionalnoj razini te uslužuje više od 888.352 klijenata kroz mrežu od 124 poslovnica i 731 bankomata. Mreža ujedno uključuje 13 komercijalnih, 8 poduzetničkih i 9 profitnih centara za korporativne klijente. Zauzima 14,7 posto tržišnog udjela u Hrvatskoj.“ (Erste bank, 2020.)

Fokusiranost banke je prvenstveno pružiti usluge i zadovoljiti potrebe građanstva te malog i srednjeg poduzetništva. Posebno je banka usmjerena i na velika poduzeća, odnosno partnere s kojima tradicionalno posluje u regijama na kojima je prisutna. „Banka se posebno ističe inovativnošću i brigom za klijente, a ujedno kontinuirano radi na proširenju usluga za klijente kao i stalnom podizanju razine kvalitete.“ (Erste bank, 2020.)

Slika 2Erste&Steiermärkische Bank d.d. u brojkama

Erste bank (2020). Profil kompanije. Dostupno na: Profil kompanije (25.9.2020.)

„Od samog početka 2000. godine, Erste&Steiermärkische Bank d.d. dio je međunarodne Erste Group, koja potječe još od davne 1819. godine i prve Austrijske štedne banke. Od 1997. godine Erste grupa se razvila u jednog od najvećih pružatelja financijskih usluga u srednjoj i istočnoj Europi, s 46.600 zaposlenih koji uslužuju 15,8 milijuna klijenata, u 2.500 poslovnica

u 7 država: Austriji, Češkoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Mađarskoj, Hrvatskoj i Srbiji“ (Erste bank, 2020).

Nakon predstavljanja vodećih banaka u Hrvatskoj, u nastavku slijedi kratak osvrt na bankarske usluge koje banke pružaju u RH.

3.2. USLUGE BANAKA U RH

Banke kao institucije koje primaju depozite i odobravaju kredite te razne druge usluge koje im odobrava HNB, prvenstveno ističu primanje depozita i odobravanje kredita primarnim bankovnim uslugama. Međutim, prema zakonu postoji podjela na osnovne i dodatne financijske usluge.

Prije samog opisa usluga koje pružaju banke u RH, potrebno je spomenuti tko sve ima ovlasti za pružanje bankovnih usluga na području RH. Kako ističe autor Ćurak (2017), „bankovne usluge na području RH može pružati:

- Kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koja je od Hrvatske narodnebanke dobila odobrenje za pružanje bankovnih usluga
- Kreditna institucija države članice koja u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama osnuje podružnicu na području Republike Hrvatske ili je ovlaštenane posredno pružati bankovne usluge na području Republike Hrvatske
- Podružnica kreditne institucije iz treće države koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za pružanje bankovnih usluga na području Republike Hrvatske.“

Nadalje, „navodi da su se osnovnim financijskim uslugama koje pružaju kreditne banke podrazumijevaju:

- Primanje depozita ili drugih povratnih sredstava
- Poslovi vezani uz odobravanje svih vrsta kredita i zajmova
- Potraživanja koja su osigurana financijskim instrumentima
- Otkup potraživanja koji može uključivati regres, a i ne mora (engl. factoring)
- Financijski najam (engl. leasing)
- Izdavanje jamstava
- Trgovanje za svoj račun ili za račun klijenta
- Platne usluge u skladu s posebnim zakonima
- Usluge vezane uz poslove kreditiranja

- Izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje njima u skladu s posebnim zakonom
- Iznajmljivanje sefova
- Posredovanje pri sklapanju poslova na novčanom tržištu
- Sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata
- Upravljanje imovinom klijenata i savjetovanje u vezi s tim
- Poslovi skrbništva nad financijskim instrumentima
- Savjetovanje pravnih osoba u pogledu strukture kapitala
- Izdavanje elektroničkog novca
- I slične poslove.“(Ćurak, 2017)

Također, ističe i „dodatne financijske usluge banaka:

- Poslovi vezani uz prodaju polica osiguranja u skladu s propisima koji uređuju osiguranje
- Pružanje usluga upravljanja platnim sustavima u skladu s odredbama posebnog zakona
- Druge usluge koje kreditna institucija može pružati u skladu s odredbama posebnog Zakona
- Druge usluge slične financijskim uslugama koje su navedene pod osnovnim uslugama, a koje su navedene u odobrenju za rad kreditne institucije.“ (Ćurak, 2017)

Da bi se poslovanje banaka nesmetano odvijalo, potrebno je voditi računa o depozitima i zajmovima kojima banke raspolažu. Jedan od načina dolaženja do depozita banaka je i slobodna imovina koja pripada pravnim i fizičkim osobama, a koju banke plasiraju stranim bankama u kao zajmove uključujući i njihova vlastita sredstva. Za nesmetano poslovanje bitno je obratiti pozornost i na kupnju i prodaju dionica i obveznica kao dužničkih vrijednosnih papira. Ujedno vodi se briga i o nešto manje značajnijim obavezama poput brige o raznim potrošnim materijalima i slično. No, u svakom slučajno „važno je da se banke strogo pridržavaju osnovnih principa, a to su: likvidnost, profitabilnost i sigurnost. Ulaganjem u kreditne i dužničke vrijednosne papire banka bez gubitka može pretvoriti vrijednosne papire u gotovinu i staviti ih u različite plasmane te tako ostvariti dobit između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa. Prije nego što banka odobri zajam mora biti sigurna da će zajmoprimac vratiti zajam i neće biti ugrožen stečajem ili likvidacija.“ (Jurman, 2008:16)

4. FINANCIJSKA TRŽIŠTA U RH

4.1. TRŽIŠTE NOVCA

Tržište novca predstavlja mjesto na kojem poslovne banke prikupljaju novac u obliku gotovine te ga posuđuju fizičkim i pravnim osobama. Osim te uloge, neposredno surađuju i sa ostalim bankama pozajmljujući likvidnost jedna drugoj. Ta razmjena poznata je kao međubankarsko tržište. U nekim situacijama dolazi i do posuđivanja likvidnosti drugim nebankarskim pravnim osobama, pa i samom tržištu novca.

„Tržište novca i kratkoročnih vrijednosnica d.d. osnovano je 1990. godine, u skladu sa Zakonom o tržištu novca, kao uređeno mjesto javnog trgovanja sudionika novčanog tržišta. Osnovna djelatnost Tržišta novca je organizirano povezivanje ponude i potražnje instrumenata novčanog tržišta: novca (kuna i deviza), kratkoročnih vrijednosnih papira, dugoročnih vrijednosnih papira u posljednjoj godini dospijeća, te ostalih instrumenata novčanog tržišta. Djelatnost Tržišta novca regulirana je Zakonom, Statutom i pravilnicima, a nadzor nad radom Tržišta, u skladu sa Zakonom, u ovlasti je Hrvatske narodne banke. Sudionici Tržišta novca, u skladu sa Zakonom, mogu biti banke i ostale financijske institucije (stambene štedionice, osiguravajuća društva, društva za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima, fondovi i ostali), Hrvatska narodna banka i Ministarstvo financija.“(Tržište novca, 2020.)

9. veljače 2004. Tržište novca olakšava poslovanje uvođenjem „Sustav elektroničkog trgovanja SETT koji omogućuje svim sudionicima istodobno trgovanje različitim instrumentima novčanog tržišta elektroničkim putem, u realnom vremenu.“ (Tržište novca, 2020.) Ovaj sustav pruža ažurne podatke o stanju na tržištu novca te o samoj ponudi, potražnji, kao i transakcijama koje su sklopljene na tržištu, a uvid imaju svi sudionici. Pogodnost koju pruža za transakcije kratkoročnih vrijednosnih papira, a koje su sklopljene putem ovog sustava, je prijenos u sustav prije boja i namire „Središnjeg klirinškog depozitarnog društva“, a koji se odvija automatski.

Bitno je istaknuti projekt transparentnosti, praćenje likvidnosti i poslovanja po razdobljima za pojedine sudionike na tržištu novca što, uz organizirano povezivanje ponude i potražnje intrstrumenatana tržištu novca, velika prednost. Prednost je i isticanje dnevnih pokazatelja

trgovanja i kretanja kamatnih stopa koje se objavljuju na svakodnevnoj razini na internetskoj stranici Tržišta novca www.trzistenovca.hr.

„Od 1. siječnja 2020. pokrenut je postupak likvidacije Društva prema Odluci Skupštine Tržišta novca d.d. održanoj 23. listopada 2019. Sukladno tome mijenja se naziv društva koji trenutno glasi: Tržište novca i kratkoročnih vrijednosnica dioničko društvo u likvidaciji (skraćeno: Tržište novca d.d. u likvidaciji).“ (Tržište novca, 2020.)

Hrvatsko tržište novca je prošlo kroz tri faze prilagodbe koje su obilježile RH kao tranzicijsku zemlju, to je utjecalo i na Tržište novca. Kako Mishkin i Eakins (2005) navode, faze prilagodbe kroz koje je prošla RH, ali i samo Tržište novca su:

Prvu fazu obilježile su velike promjene bankarske scene koje su dovele do kriza u samom sektoru bankarstva, posljedično i sanacija banaka te pojave novih banaka u velikom broju. To razdoblje trajalo je cijelo desetljeće počevši od 1990. godine. „Trgovanje sudionika u tom razdoblju imalo je izuzetno važnu ulogu u promicanju transparentnosti i ravnomjernoj raspodjeli likvidnosti i održavanju financijske stabilnosti zemlje. Velika potpora bila je odluka HNB-a o mogućnosti vraćanja prekonoćnih kredita iz zasebne obvezne pričuve. To je razdoblje iznimno visokih kamatnih stopa i loše likvidnosti.“ (Mishkin, Eakins, 2005) Do značajnih promjena dovelo je uvođenje novih tehnologija koje su se snažno odrazile na tržište novca pa i cijeli bankarski sektor, međutim institucije su se uspješno prilagodile takvim promjenama te u tom pogledu dolazi do lakšeg odrađivanja poslova.

Krajem devedesetih godina došlo je do promjena koje su utjecale na cjelokupno gospodarstvo u Hrvatskoj, pa tako i u razvoju financijskog tržišta. Tržište novca obilježile su niska kamatna stopa te visoka stopa likvidnosti financijskog sustava. „Takve duboke promjene uzrokovane su internacionalizacijom i globalizacijom financijskogsektora, uvođenjem novih subjekata na financijsko tržište, daljnjim razvojem platne tehnologije, uvođenjem eura i snažnim rastom depozita, usklađenošću propisa s direktivama EU-a. Aktivna uloga središnje banke na tržištu novca, globalizacija financijskog sektora rezultirala je preko 90% preuzimanja banaka od strane stranih vlasnika i snažnim priljevom inozemne likvidnosti.“ (Mishkin, Eakins, 2005) Poboljšanju likvidnosti doprinijelo je uvođenje eura te osiguravanje uvjeta za deponiranje valuta u banke kako bi se omogućila razmjena valuta.

Krize koje su pogodile svjetska tržišta 2008. godine, ostavile su traga i na domaće tržište. Ovo razdoblje smatra se trećom fazom. Između ostalog, zabilježen je povećan nadzor nad poslovanjem banaka.

„Potražnja za novce znatno se povećala krajem 2008. godine i početkom 2009. godine. To je dovelo do smanjenja priljeva likvidnosti iz inozemstva na hrvatskom novčanom tržištu što je dodatno obilježilo i snažan rast kamatnih stopa. Naime, kratkoročna kamatna stopa dosegla je gotovo 40 posto godišnje,što odražava rast svih ostalih kamatnih stopa banaka, aktivnih i pasivnih. Također, bankama se vraća imovina financijskog sektora. No, veće kamatne stope privukle su depozite banaka, što je dovelo do postupnog jačanja likvidnosti banaka.“ (Mishkin, Eakins, 2005)

Gledajući kraj 2009. godine i početak 2010., došlo je do povećanja novčane mase koja je bila znatno veća od potražnje, a ujedno je zabilježen pad kratkoročne kamatne stope na godišnjoj razini i to ispod jedan posto. To su neka od obilježja koja su 2010. godinu obilježila kao godinu kada je ponuda novca bila najskuplja, a kamatne stope najniže te izrazito tromo tržište novca zasićeno viškom likvidnosti.

„Sudionici tržišta novca zabilježili su godišnji pad od 35 posto. U usporedbi s 2009. godinom, potražnja za novcem opala je za 39 posto, uz 19-postotno povećanje ponude, dok je skromna potražnja za kratkoročnim kreditiranjem dovela do pada kamatnih stopa na najnižu razinu u posljednjih nekoliko godina. Unatoč visokoj ponudi, dio potražnje ostaje neusporediv jer sudionici nisu bili spremni staviti viškove na tako nisku kamatnu stopu, što je imalo negativne učinke na obujam trgovanja.“ (Mishkin, Eakins, 2005).

Već spomenuti sustav SETT, elektronički sustav trgovanja, koji je Tržište novca uvelo 2004. godine, a čijem razvoju je doprinjela i Središnja depozitarna agencija koja je omogućila korištenje mrežne infrastrukture, od izuzetnog je značaja za poboljšanje trgovanja jer „sustav omogućuje sudionicima da interaktivno kombiniraju ponudu i potražnju instrumenata tržišta novca i trgovanje u realnom vremenu, kao i stalni uvid u mjerila, a također omogućuje sudionicima da prilikom trgovanja instrumentima na tržištu novca, bolje upravljaju svojom dnevnom likvidnošću kao i ukupnim poslovanjem, a organizirano trgovanje je transparentnije, učinkovitije i suvremenije, što je u interesu svih sudionika.“(Tržište novca, 2020.)

Kroz ovaj sustav sve podmirene transakcije vezane uz kratkoročne vrijednosne papire, prenose se Središnjoj depozitnoj agenciji. Sustav također omogućava da sudionici u realnom

vremenu pristupe podacima o svim trendovima uključujući i ponudu, potražnju i transakcije na tržištu novca.

4.2. TRŽIŠTE KAPITALA

Uloga banaka na tržištu kapitala je dvojaka. Jedna od uloga je izravno pozajmljivanje kapitala sudionicima na tržištu kapitala, odnosno fizičkim i pravnim osobama, s tim da pri tome nema izravan pristup samom tržištu. Druga uloga je ulagačka. Naime, banke mogu ulagati instrumente tržišta kapitala koje su izdale pravne osobe, a koje imaju izravan pristup tom tržištu. „Općenito, ulaganja u instrumente tržišta kapitala mogu obavljati sve druge pravne i fizičke osobe uz posredovanjeovlaštenih brokera koji trguju tim instrumentima putem Zagrebačke burze. Uredno namirenje kupnje i prodaje vrijednosnih papira na domaćem tržištu kapitala prati Središnja depozitarna agencija (SDA).“ (HANFA, 2020)

Važnu ulogu na tržištu kapitala svakako ima i Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) kao nadzorno tijelo u čiji djelokrug i nadležnost spada nadzor financijskih tržišta, financijskih usluga te pravnih i fizičkih osoba koje te usluge pružaju. Naime, HANFA „provodi nadzor nad poslovanjem burzi i uređenih javnih tržišta, investicijskih društava i izdavatelja vrijednosnih papira, brokera i investicijskih savjetnika, vezanih zastupnika, središnjeg klirinškog depozitarnog društva, društava za osiguranje i reosiguranje, zastupnika i posrednika u osiguranju i reosiguranju, društava za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima, mirovinskih osiguravajućih društava, investicijskih i mirovinskih fondova, Središnjeg registra osiguranika, Fonda hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji i pravnih osoba koje se bave poslovima leasinga i faktoringa, osim ako ih banke obavljaju unutar svoje registrirane djelatnosti.“(HANFA, 2020.)

Zakonodavni okvir nadležan za tržište kapitala u RH te djelokrug i nadležnost HANFA-e u tom području, obuhvaća Zakon o tržištu kapitala (NN 17/20) i Zakon o preuzimanju dioničkih društava (NN 148/13).

„Zakon o tržištu kapitala obuhvaća sljedeće:

- investicijske usluge i aktivnosti te povezane pomoćne usluge
- poslove vezane uz investicijska društva od osnivanja do prestanka rada
- fond koji ima cilj zaštiti ulagatelje
- poslove vezane uz tržišne operatere od osnivanja do prestanka rada

- pravila o trgovanju na tržištima koja su uređena te multilateralnoj trgovinskoj platformi (MTP-u)
- sve poslove vezane uz vrijednosne papire
- informiranje o vlasnicima vrijednosnih papira
- zaštitu od zlouporabe tržišta
- i slično (HANFA, 2020).

Na tržištu kapitala u RH kao sudionici pojavljuju se„ulagatelji u financijske instrumente, posrednici (investicijska društva, kreditne institucije i ostali), izdavatelji vrijednosnih papira i ostalih financijskih instrumenata, Zagrebačka burza d.d., Središnje klirinško depozitarno društvo d.d. Zagreb (operater središnjeg depozitorija nematerijaliziranih vrijednosnih papira i operater središnjeg registra ostalih nematerijaliziranih financijskih instrumenata, operater sustava poravnanja i namire nematerijaliziranih vrijednosnih papira te operater Fonda za zaštitu ulagatelja).“ (HANFA, 2020)

5. ULOGA BANAKA U FINANCIJSKOM SUSTAVU RH

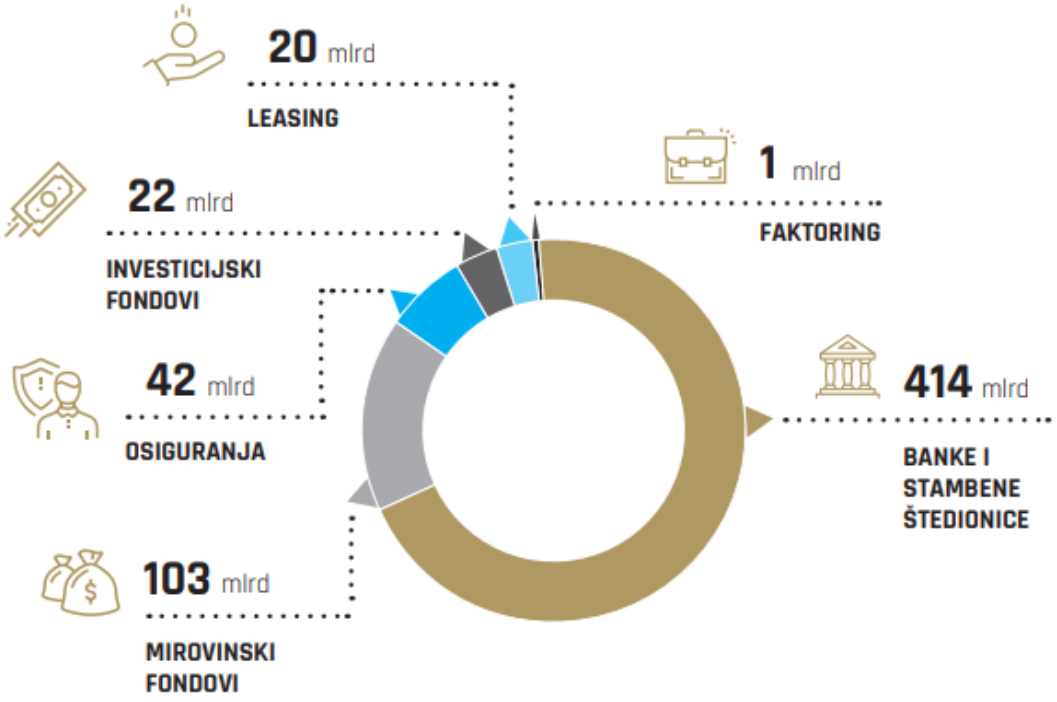
Jednu od najraširenijih mreža poslovnica i bankomata u srednjoj i istočnoj Europi izgradile su hrvatske banke s naglaskom na kamatne stope koje su trenutno najniže u povijesti iako troškovi regulacije nisu bitno smanjeni. „Banke zapošljavaju više od 20 tisuća ljudi od kojih su veliki dio stručnjaci u svojim područjima. Bankarski sustav čini gotovo 70% cjelokupnog financijskog sustava mjereno veličinom aktive." (HUB, 2020)

Prema podacima objavljenim na stranicama Hrvatske udruge banaka, kako navode, „u Hrvatskoj posluje 20 banaka i 3 stambene štedionice u kojima je ukupno angažirano oko 60 milijardi kuna kapitala, gotovo koliko je uloženo u ceste u Hrvatskoj." (HUB, 2020) Što se tiče kredita u Hrvatskoj, oni su komparativno dostupni. „Uloga banaka je od početka gospodarskog oporavka 2015. godine značajna posebno u kreditnoj i poslovnoj podršci rastućem dijelu gospodarstva i kućanstvima." (HUB, 2020)

Nadalje, „uz stopu adekvatnosti kapitala od oko 22%, hrvatski bankarski sustav je među deset najbolje kapitaliziranih bankarskih sustava na svijetu." (HUB, 2020) Ta činjenica je dovela do spremnosti banaka da kreditno solidan projekt i odgovoriti na nepredviđene izazove. „Primjerice u vrijeme ekonomske depresije nakon 2008., hrvatske banke su bile među rijetkima u Europi koje nisu koristile državne pomoći. Naši stručnjaci brinu da tako ostane i u svakoj eventualnoj sljedećoj krizi." (HUB, 2020)

Hrvatske banke se trude biti u korak s vremenom te nastoje primjenjivati najnovije tehnologije, kako bi bile uz bok prerađivačkoj industriji i slijedile tehničke napretke te osigurale tehnološku učinkovitost koja će ići u korist građanima i poduzećima. Ono što se posebno ističe kod hrvatskih banaka je međunarodna integriranost koja naglašava primjenjivanje najbolje prakse banaka oslanjajući se na neke europske banke koje su među najboljima.

Na sljedećoj slici prikazana je struktura financijskog sektora prema ukupnoj aktivi, a prema podacima Hrvatske udruge banaka za 2018. godinu iz koje je vidljiv udio banaka i stambenih štedionica u iznosu od ukupnom financijskom sektor milijardi kuna, nakon čega ga slijede mirovinski fondovi te osiguranja, investicijski fondovi te faktoring sa svega milijardom kuna.

Slika 3 Struktura financijskog sektora 2018. godina

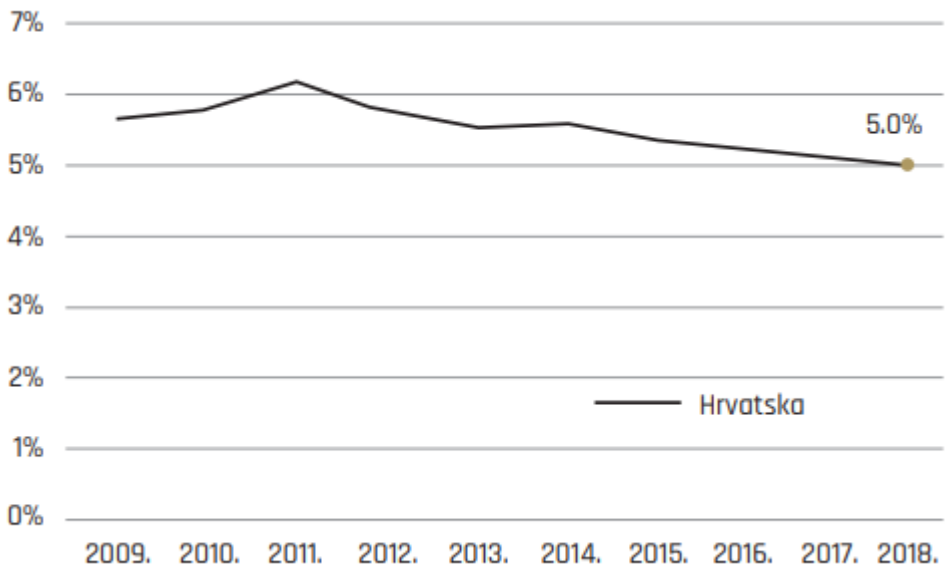
Izvor: HUB (2020). Doprinos hrvatskih banaka rastu i razvoju 2019. Dostupno na: https://www.hub.hr/sites/default/files/inline-files/Doprinos%20banaka%202019%20.pdf (27.09.2020.)

Promatrajući općenito važnost banaka za gospodarski razvoj RH, bitno je naglasiti da su banke u središnjica u sustavu koji obuhvaća i druge financijske posrednike (fondove, lizing i slično). Aktiva financijskog sektora iznosi 158% BDP-a. Banke predstavljaju 68% financijskog sektora mjereno veličinom aktive koja iznosi 107% BDP-a. Nadalje, banke obnavljaju transformacije štednje poput ročnih i valutnih transformacija u druge oblike kao što su krediti i slični plasmani. Ručna transformacija predstavlja kratkoročni izvor uz ograničenja upravljanja rizicima koji postaju dugoročni plasmani. Činjenica da je Hrvatska jedina zemlja u EU koja nije izlagala sredstva poreznih obveznika riziku radi spašavanja

banaka nakon izbijanja krize 2008./2009. godine potaknuta je spoznajom o visokoj kapitalizaciji i odgovornom upravljanju prilikom osiguravanja financijske stabilnosti.

Također, činjenica da banke „čuvaju depozite, odobravaju kredite, obavljaju platni promet i trguju financijskim instrumentima – osiguravaju likvidnost, zauzdavaju rizike, omogućuju štednju i rast na temelju tuđih sredstava doprinosi važnosti. Banke potiču inovacije i daju značajan doprinos zapošljavaju i prihodima državnog proračuna o čemu govori podatak da više od 20.000 zaposlenih (oko 1,4% ukupnog broja službeno zaposlenih u Hrvatskoj) u hrvatskim bankama 2018. većinu čine žene.“ (Glas.hr, 2019)

Grafički prikaz na slici 4 prikazuje da BDP-u u RH u stalnom kontinuitetu doprinosi financijska stabilnost i djelatnost osiguranja i to s više od 5 postotnih bodova. Međutim kako rastu druge grane gospodarstva, posljednjih nekoliko godina udjel u BDP-u se blago smanjuje, ali iznos dodane vrijednosti raste.

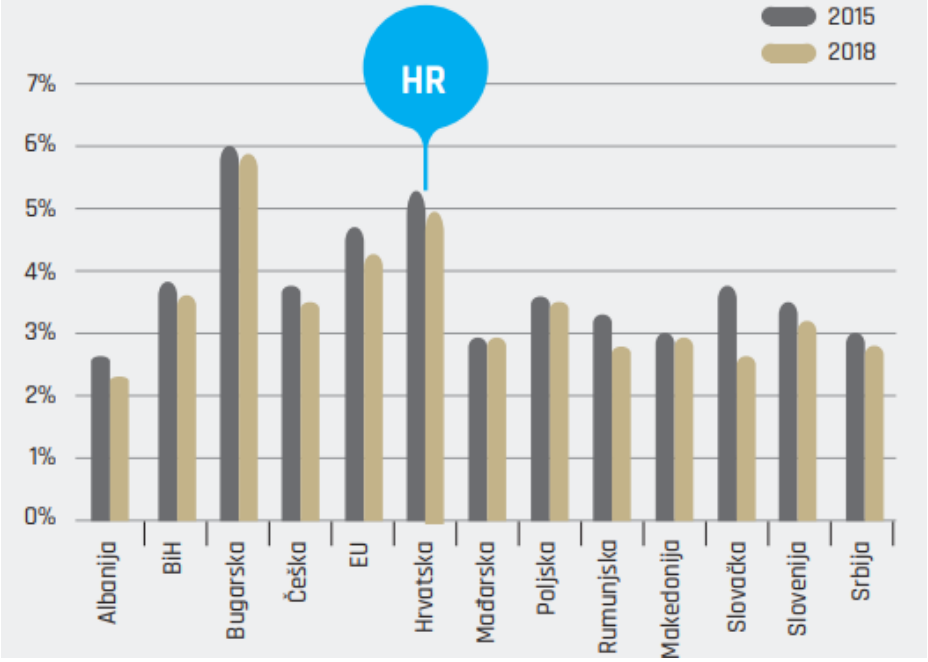

Slika 4 Udio fiancijskog sektora u BDP-u

Izvor: HUB (2020). Doprinos hrvatskih banaka rastu i razvoju 2019. Dostupno na: https://www.hub.hr/sites/default/files/inline-files/Doprinos%20banaka%202019%20.pdf (27.09.2020.)

Gledajući usporedno sa ostalim zemljama, Hrvatska ima nešto veći izravan doprinos financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja BDP-u (slika 5). Brojke prikazuju izravan doprinos operativnog poslovanja BDP-u, bez indirektnih učinaka kreditne i ostalih aktivnosti banaka i financijskih posrednika. Bitno je naglasiti da se brojke odnose na financijski sektor u

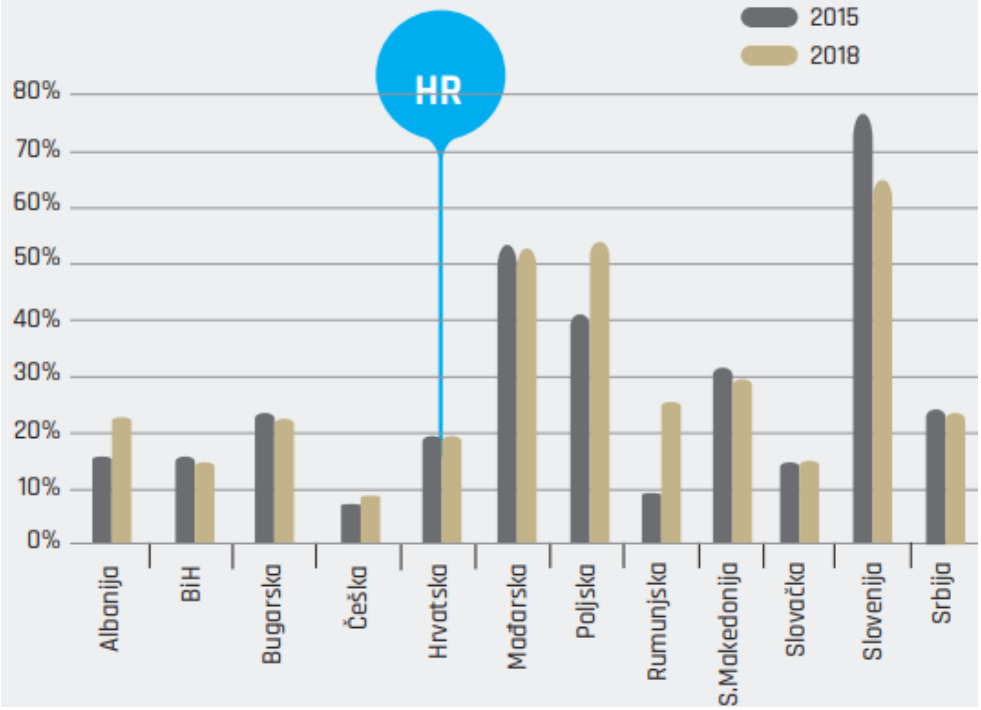
cjelini, a doprinos banaka može se procijeniti na temelju udjela u imovini financijskog sektora, kao što je već ranije istaknuto, on iznosi 68% ili oko 3,4% BDP-a.

Slika 5 Doprinos financijske djelatnosti BDP-u Hrvatske u odnosu na usporedive zemlje

Izvor: HUB (2020). Doprinos hrvatskih banaka rastu i razvoju 2019. Dostupno na: https://www.hub.hr/sites/default/files/inline-files/Doprinos%20banaka%202019%20.pdf (27.09.2020.)

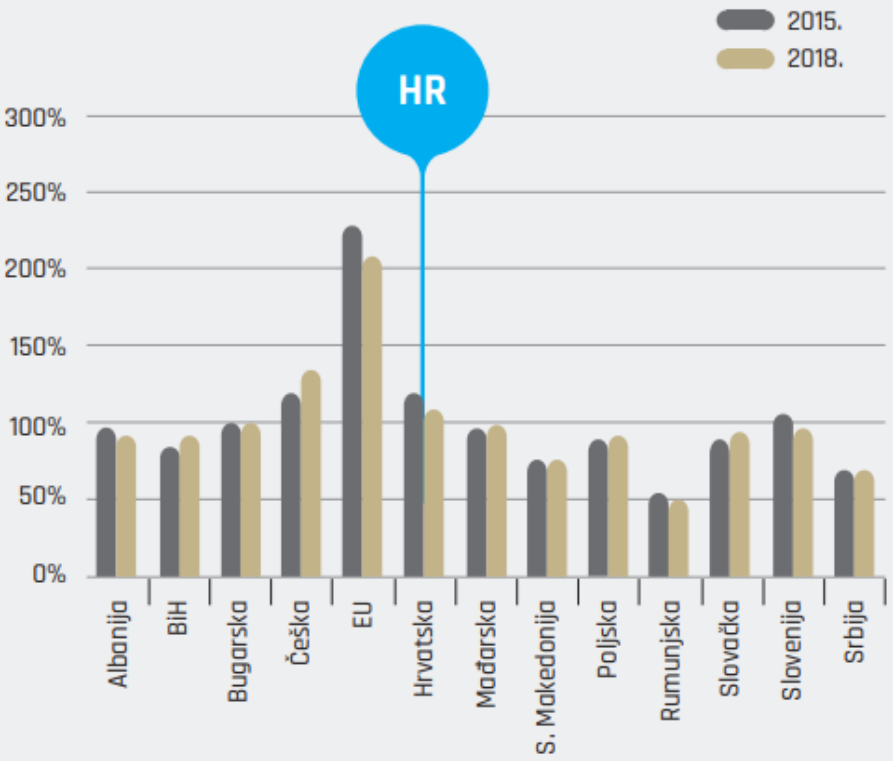
Što se tiče aktive banaka u većinskom domaćem vlasništvu, može se istaknuti da je „Hrvatska tipična zemlja Nove Europe, poput Češke, Slovačke i Bosne i Hercegovine, s dominacijom banaka pod kontrolom europskih bankarskih grupacija." (HUB, 2020.) Kako prikazuje slika 6, vidljivo je da u zemljama u kojima međunarodne banke dominiraju su i banke profitabilnije, što nije slučaj u Hrvatskoj. Nešto veći udio domaćeg vlasništva primjetan je samo u Mađarskoj, Poljskoj i Sloveniji.

Slika 6 Aktiva banaka u većinskom domaćem vlasništvu

Izvor: HUB (2020). Doprinos hrvatskih banaka rastu i razvoju 2019. Dostupno na: https://www.hub.hr/sites/default/files/inline-files/Doprinos%20banaka%202019%20.pdf (27.09.2020.)

Gledajući ukupnu aktivu banaka u odnosu na BDP, unatoč padu nakon krize, zaostatak Hrvatske za EU prosjekom je i dalje manji od dvostruke vrijednosti. Uspoređujući pad aktive od 2015. do 2018. godine taj pad se povezuje s prodajama kreditnih portfelja, stoga Hrvatska ne odstupa znatno od Češke koja je u vrhu Nove Europe (slika 7).

Slika 7 Ukupna aktiva banaka u odnosu na BDP

Izvor: HUB (2020). Doprinos hrvatskih banaka rastu i razvoju 2019. Dostupno na: https://www.hub.hr/sites/default/files/inline-files/Doprinos%20banaka%202019%20.pdf (27.09.2020.)

Nakon prikaza statističkih pokazatelja koji ukazuju na važnost bankarskog sektora za cjelokupni financijski sektor obzirom na postotak u udjelu financijskog sektora, a koji je poprilično velik, potrebno je osvrnuti se i na funkcije koje banke trebaju obnašati kako bi se održala ravnoteža na financijskom tržištu. Dakle, „da bi financijski sustav u Hrvatskoj optimalno obavljao svoju funkciju, potrebno ispraviti određene deformacije koje se pojavljuju u financijskom sustavu u Hrvatskoj." (Ivanov, 2005:9) Neke od izraženih deformacija su „neravnoteža u alokaciji kredita banaka, neravnoteža kamatnih stopa na domaćem i inozemnom tržištu, neravnoteža u izloženosti valutnom riziku te neravnoteža u odnosu na bankovni sektor." (Ivanov, 2005:9)

Ako se uzme u obzir da financijsko tržište pomoću kojeg bi se mogla financirati poduzeća, u Hrvatskoj jednostavno nije dovoljno razvijeno, može se reći da banke imaju ulogu glavnog izvora sredstava za pokretanje investicija i rast gospodarstva. Kako ističe Ivanov (2005:9): „Prema teorijskom tradicionalnom sektorskom modelufinancijskih tokova, sektor stanovništvo javlja se kao glavni nositelj novčanog suficita, a sektor poduzeća kao glavi

nositelj novčanog deficita.“ Međutim, u Hrvatskoj postoji određena vrsta deformacije bankarskog sustava s obzirom na raspodjelu prikupljenih sredstava te se u ovom pogledu sektor stanovništva stavlja u ulogu glavnog nositelja kako suficita, tako i deficita. Ovo se može smatrati i jednim od glavnih problema zašto se koči razvoj gospodarstva. Tome je pridonijela recesija, rast nezaposlenosti te rasplamsavanjem dužničko-vjerovničke krize kao i povećanje moralnog hazarda i brojni stečajevi poduzeća koje je obilježilo devedesete godine dvadesetog stoljeća. Financiranje poduzeća samim time je bilo visoko rizično za banke, stoga su se one okrenule financiranju sektora stanovništva.

„Jedan od problema koji sejavlja vezano uz financiranje poduzeća, je i taj što su pojedinačni krediti poduzećima u odnosu na pojedinačni kredit stanovništvu dosta većeg iznosa, te je i u tom pogledu veći rizik i manja je njegova dispergiranost za razliku od kredita sektoru stanovništva. Jedan od posebno izraženih problema predstavljaju i neadekvatni kreditni kolaterali poduzeća, zbog nepostojanja upisa zaloga na pokretnu imovinu. U takvoj situaciji mala i srednja poduzećaprisiljena su financirati se uz zalog svoje privatne imovine, pa se jedan manji dio kredita sektora stanovništva troši i za poslovne svrhe.“ (Kunac, 2018:33, prema Ivanov, 2005:9) Država također zauzima mjesto jednog od značajnijih deficitarnih subjekata. Stoga, može se reći da se kroz bankarski sustav prvotno financira veliki dio osobne potrošnje i uvoza, a znatno manje investicija.

Na nestabilan financijski sustav u Hrvatskoj utječe i poremećaj na tržištu kamatnih stopa. Naime, opće poznato je da su kamatne stope na inozemnom tržištu u povoljnijem položaju nego na domaćem tržištu. „Veliki dio banaka se financira u inozemstvu, stoga ova činjenica nije iznenađujuća. Također, činjenica da se preko 90,5% aktive banke nalazi u većinskom stranom vlasništvu, pridonosi tome. Povećanju inozemnog duga doprinosi zaduživanje na inozemnom tržištu, a tome pridonose i promjene tečaja. Glavnu ulogu pri tome ima HNB koja provođenjem devizne politike pokušava imati tečaj pod kontrolom sa ciljem njegove što duže optimalizacije.“ (Kunac, 2018:35)

Nedovoljan financijski potencijal domaćeg financijskog sektora poput nefinancijskih institucija koje nemaju mogućnost apsorbiranja potrebe države za zaduživanjem u inozemstvu, također je utjecao na državu kako bi se okrenula zaduživanju u inozemstvu.

Na neravnotežu između kune i eura utjecala je struktura primljenih depozita i odobrenih kredita što je dovelo do značajne deformacije financijskog sustava i povećalo izloženost

valutnom riziku. Temeljem toga, došlo je do velikog broja deviznih depozita u bilanci banaka. Država je nastojala potaknuti građane da se okrenu štednji u domaćoj valuti, no zbog nepovjerenja u financijski sustav u vlastitoj državi, i dalje se često okreću depozitima u devizama. (Kunac, 2018:33, prema Ivanov, 2005:9)

Hrvatsku ekonomiju obilježio je i problem nelikvidnosti realnog sektora. „Nelikvidnost realnog sektora jedan je od problema koji je u znatnom dijelu poststabilizacijskog razdoblja obilježio hrvatsku ekonomiju. U vrlo dugom se razdoblju izražavala neravnoteža istodobnog egzistiranja likvidnog bankovnog i nelikvidnog realnogsektora. Osim u razdoblju 2000.-2005., nepodmireni nalozi za plaćanje kontinuirano su bili uporastu. Njihov je iznos na kraju 2010. bio dvostruko veći nego 1998. godine i 11% iznadiznosa u 1999., kada je nelikvidnost bila na najvišoj razini.“ (Krnić, Radošević, 2005:16)

Bankarski sektor u Hrvatskoj obilježio je pad broja banaka u privatnom vlasništvu te povećanje broja banaka u stranom vlasništvu, odnosno većinskom stranom vlasništvu. „Teorija kaže da bi konkurencija u bankovnom sektoru mogla pridonijeti smanjenju kamatnih stopa na kredite i cijena bankovnih usluga na razinu koja bi omogućila stog aspekta konkurentnu poziciju poduzeća iz Hrvatske na globalnom tržištu. S druge strane koncentracija banaka, pojačava njihovu tržišnu moć i utjecaj na provođenje dogovorenih cijena kao i ostvarivanja ekstra dobiti.“ (Krnić, Radošević, 2005:22)

Što se tiče stabilnosti financijskog sustava u Hrvatskoj, može se reći da je ona ugrožena zbog neprovođena odgovarajuće financijske discipline te neučinkovitog upravljanja rizicima. Utjecaj privatizacije banaka te provedbe i pretvorbe banaka iz privatnih u državno vlasništvo te većinsko strano vlasništvo je osjetno vidljiv. „Neki od spomenutih problema su politički pritisci na banke koji su rezultirali brojnim nenaplaćenim potraživanjima budući da su banke djelovale kao financijski servis određenim poduzećima, poduzeća - osnivači banke ujedno su bili i njihovi najveći dužnici te prilikom procesa pretvorbe i privatizacije nisu prebijane uplate za osnivački ulog i podmirena potraživanja, rizični plasmani velikim poduzećima u državnom vlasništvu, agresivna politika manjeg broja banaka na temelju velikih kamata na depozite koji bi se usmjeravali u rizične plasmane i ostalo.“(Krnić, Radošević, 2005:22)

Iako postoji veći broj čimbenika koji imaju znatniji ili manje znatniji utjecaj na deformaciju financijsko sustava u Hrvatskoj, ovo su samo neki značajniji koji su lako primjetni.

6. ZAKLJUČAK

Najvažniji dio financijskog sustava u Hrvatskoj čine banke, dok ostatak financijskog sustava zauzimaju mirovinska i osiguravajuća društva. Unatoč tome, zadnjih godina zabilježen je dugogodišnji trend smanjivanja broja kreditnih institucija koji se nastavio i u 2019. godini. Na kraju 2019. u RH je poslovalo 20 banaka i tri stambene štedionice.

Promatrajući općenito važnost banaka za gospodarski razvoj RH, bitno je naglasiti da su banke u centru sustava koji uključuje i druge financijske posrednike (fondove, lizing i slično). Aktiva financijskog sektora iznosi 158% BDP-a. Banke predstavljaju 68% financijskog sektora mjereno veličinom aktive koja iznosi 107% BDP-a. Nadalje, banke obnavljaju ročnu i valutnu transformaciju štednje u kredite i druge plasmane. Ručna transformacija predstavlja kratkoročni izvor uz ograničenja upravljanja rizicima koji postaju dugoročni plasmani. Visoka kapitalizacija i odgovorno upravljanje osiguravaju financijsku stabilnost čemu doprinosi činjenica da je Hrvatska jedina zemlja u EU koja nije izlagala sredstva poreznih obveznika riziku radi spašavanja banaka nakon izbijanja krize 2008./2009. godine.

Međutim, u Hrvatskoj postoji određena vrsta deformacije bankarskog sustava s obzirom na raspodjelu prikupljenih sredstava te se u ovom pogledu sektor stanovništva stavlja u ulogu glavnog nositelja kako suficita, tako i deficita. Ovo se može smatrati i jednim od glavnih problema zašto se koči razvoj gospodarstva. Tome je pridonijela recesija, rast nezaposlenosti te rasplamsavanjem dužničko-vjerovničke krize kao i povećanje moralnog hazarda i brojni stečajevi poduzeća koje je obilježilo devedesete godine dvadesetog stoljeća. Financiranje poduzeća samim time je bilo visoko rizično za banke, stoga su se one okrenule financiranju sektora stanovništva.

A da bi se financijski sustav normalno odvijao, odnosno obavljao svoju funkciju, deformacije koje se pojavljuju u istom tom sektoru, potrebno je korigirati. Ako se uzme u obzir da financijsko tržište pomoću kojeg bi se mogla financirati poduzeća, u Hrvatskoj jednostavno nije dovoljno razvijeno, može se reći da banke imaju ulogu glavnog izvora sredstava za pokretanje investicija i rast gospodarstva. Neravnoteža kamatnih stopa na domaćem i inozemnom tržištu također utječe na nestabilan financijski sustav u Hrvatskoj. Naime, poznato je da kamatne stope na domaćem tržištu nisu u jednako povoljnom položaju kao i na inozemnom tržištu.Veliki dio banaka se financira u inozemstvu, stoga ova činjenica nije iznenađujuća. Također, činjenica da se preko 90,5% aktive banke nalazi u većinskom stranom

vlasništvu, pridonosi tome. Nedovoljan financijski potencijal domaćeg financijskog sektora poput nefinancijskih institucija koje nemaju mogućnost apsorbiranja potrebe države za zaduživanjem u inozemstvu, također je utjecao na državu kako bi se okrenula zaduživanju u inozemstvu.

Što se tiče stabilnosti financijskog sustava u Hrvatskoj, može se reći da je ona ugrožena zbog neprovođenja odgovarajuće financijske discipline te neučinkovitog upravljanja rizicima. Utjecaj privatizacije banaka te provedbe i pretvorbe banaka iz privatnih u državno vlasništvo te većinsko strano vlasništvo je osjetno vidljiv. Iako postoji veći broj čimbenika koji imaju znatniji ili manje znatniji utjecaj na deformaciju financijsko sustava u Hrvatskoj, u radu su spomenuti samo neki značajniji koji su lako primjetni.

Zaključno, može se reći da rastu gospodarstva i razvoju svake zemlje doprinosi financijski sustav koji je stabilan. Stoga, kroz ovaj rad na temelju analize sekundarnih izvora, došlo se do zaključka da je financijski sustav u RH orijentiran na bankarski sektor, kao i u većini europskih zemalja. Iako je teško odrediti koji od financijskih sustava je bolji,ono što se može zaključiti je važnost postojanja mehanizama koji kontroliraju rad sustava te na koji će se način provoditi nadzor kako bi što lakše uklonili prepreke i njihovu pojavu koja utječe na nestabilnost sustava te dovodi do otežanog odvijanja novih investicija i razvoja te rasta gospodarstva u cjelini.Činjenica je da financijski sustav u RH nije dovoljno razvijen, ali budući da banke imaju ulogu vodećih financijskih institucija, jasno je da bi njihova glavna uloga trebala biti poticanje razvoja investicija i gospodarstva.

7. IZJAVA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Petra Marković

Matični broj studenta: 0016105645

Naslov rada: Analiza, uloga i utjecaj banaka na poslovno tržište u Republici Hrvatskoj

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum	Potpis studenta
27.10.2020	Petra Marković

8. POPIS LITERATURE

8.1. KNJIGE I ČLANCI

1. Ćurak, M. (2017). *Bankarstvo i osiguranje: Sustav kreditnih institucija i razvojna banka u Republici Hrvatskoj*. Split: Ekonomski fakultet u Splitu
2. Gardó, S., Martin, R. (2010.). TheImpactofthe Global Economicand Financial Crisis on Central, EasternandSouth-Eastern Europe. *ECB OccasionalPaperSeries*, 114, str. 1-67.
3. Ivanov, M. (2005). Financijski sustav i makroekonomska stabilnost // *Novac, bankarstvo i financijska tržišta* / Leko, Vlado ; Božina, Lovre (ur.). Zagreb: Adverta,
4. Jakirović, P. (2019). *Uloga poslovnih banaka na financijskom tržištu.* Završni rad. Završni rad, Uloga poslovnih banaka na financijskom tržištu. Split: Ekonomski fakultet u Splitu.Dostupno na: https://core.ac.uk/download/pdf/270089877.pdf
5. Jurman, A. (2008.) Kreditna politika poslovnih banaka u funkciji učinkovite multiplikacije kredita i depozita. *Ekonomska istraživanja*, 21(2).
6. Kunac, A. (2018). *Financijski sustav i uloga banaka u RH*. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet u Splitu. Dostupno na: https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A2143/datastream/PDF/view
7. Krnić, B.,i Radošević, D. (2014). Makroekonomske neravnoteže u hrvatskoj ekonomiji: dualitet između financijskog i realnog sektora. *Ekonomski pregled,* 65 (1), 3-34. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/117903
8. Matić, B. i Srb, V. (2000) *Bankarstvo*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
9. Miladin P. (1999) *Bankarska tajna i bankarsko obavještavanje*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu
10. Mishkin, F.S.; Eakins, S.G. (2005). *Financijska tržišta i institucije*. Zagreb: Mate
11. Obućina, Ž. (2017). Stanje i tendencije u bankovnom sustavu RH. Završni rad. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu. Dostupno na: https://zir.nsk.hr/islandora/object/vuka:580/preview
12. Stipković, P., Bogdan, Ž. (2017). Pokazatelji hrvatskog bankovnog sustava i gospodarski rast. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 15* (2), 179-204. https://doi.org/10.22598/zefzg.2017.2.179

13. Werner, R. A. (2015) A lostcenturyineconomics: Threetheoriesofbankingandtheconclusiveevidence., *International Reviewof Financial Analysis*, 46(1): 361-379.

8.2. INTERNETSKI IZVORI

1. HNB.hr (2020). Popis kreditnih institucija. Dostupno na: https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija
2. HNB (2019) Godišnje izvješće 2019. Dostupno na: https://www.hnb.hr/documents/20182/3408724/h-gi-2019.pdf/d10f2617-90d9-b0c4-9619-8090fb2404c7
3. HNB (2020). Polugodišnja informacija o financijskom stanju, stupnju ostvarenja stabilnosti cijena i provedbi monetarne politike u drugom polugodištu 2019. Dostupno na: https://www.hnb.hr/documents/20182/2922400/h-polugodisnja-informacija-2polugodiste2019.pdf/bd6c476e-eea1-4ef6-36db-6ba59a561a3a
4. Erste bank (2020). Profil kompanije. Dostupno na: https://cdn0.erstegroup.com/content/dam/hr/ebc/www_erstebank_hr/o-nama/profil-kompanije.pdf?forceDownload=1
5. Erste bank (2020). O nama. Dostupno na: https://www.erstebank.hr/hr/o-nama
6. Erstebank.hr (2020). Erste banka u 2019. godini ostvarila kvalitetne poslovne rezultate. Dostupno na: https://www.erstebank.hr/hr/press/priopcenja-za-medije/2020/3/20/erste-banka-u-2019-godini-ostvarila-kvalitetne-poslovne-rezultate
7. Ekonomija-banke (2019). Ekonomija i bankarstvo: Povijesni razvoj bankarstva u Hrvatskoj. Dostupno na: http://ekonomija-banke.blogspot.com/2012/11/povijesni-razvoj-bankarstva-u-hrvatskoj.html
8. Glas.hr (2019). Hrvatske banke pokazale su se kao jedne od najstabilnijih. Dostupno na: http://www.glas.hr/418542/7/Hrvatske-banke-pokazale-su-se-kao-jedne-od-najstabilnijih
9. HANFA (2020). O nama. Dostupno na: https://www.hanfa.hr/o-nama/
10. HANFA (2020). Tržište kapitala. Dostupno na: https://www.hanfa.hr/trziste-kapitala/
11. HUB (2020). O bankarstvu u RH. Dostupno na: https://www.hub.hr/hr/o-bankarstvu-u-rh

12. Novac.hr (2020). PBZ lani ostvario 1,88 mlrd. kn neto dobiti,predložena dividenda 76,07 kuna po dionici. Dostupno na: https://novac.jutarnji.hr/novac/makro-mikro/pbz-lani-ostvario-188-mlrd-kn-neto-dobiti-predlozena-dividenda-7607-kuna-po-dionici-9997219
13. Moj-bankar.hr (2019) Specijalizirane banke. Dostupno na: http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/S/Specijaliziranebanke
14. Moj-bankar.hr (2019) Kazalo B-Banka. Dostupno na: http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/B/Banka
15. PBZ (2020). Organizacijska shema. Dostupno na: https://corp.pbz.hr/hr/organizacijska-shema
16. PBZ (2020.). O nama. Dostupno na: https://corp.pbz.hr/hr/o-nama
17. Tockanai.hr (2020). Zagrebačka banka u 2019. ostvarila dobit od 1,56 mlrd kuna. Dostupno na: https://tockanai.hr/biznis/financije/zagrebacka-banka-dobit-u-2019-31940/
18. Tržište novca (2020). O Tržištu novca d.d. Dostupno na: http://www.trzistenovca.hr/Home/SysHtmlPage?sistemskaInstancaPodatakaId=1
19. Tržište novca (2020). Sustav SETT. Dostupno na: http://www.trzistenovca.hr/Home/SysHtmlPage?sistemskaInstancaPodatakaId=3
20. ZABA (2020). O nama. Dostupno na: https://www.zaba.hr/home/o-nama/o-nama/pregled

9. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA

9.1. POPIS SLIKA

Slika 1 Organizacijska shema PBZ-a 20
Slika 2 Erste&Steiermärkische Bank d.d. u brojkama 21
Slika 3 Struktura financijskog sektora 2018. godina 30
Slika 4 Udio fiancijskog sektora u BDP-u 31
Slika 5 Doprinos financijske djelatnosti BDP-u Hrvatske u odnosu na usporedive zemlje 32
Slika 6 Aktiva banaka u većinskom domaćem vlasništvu 33
Slika 7 Ukupna aktiva banaka u odnosu na BDP 34

9.2. POPIS TABLICA

Tablica 1 Banke u Hrvatskoj koje imaju odobrenje za rad 14
Tablica 2 Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad 15
Tablica 3 Podaci o Zagrebačkoj banci 18